

Jaarverslag 2008

INHOUD

2	VAN PAULINE NAAR PAUL
8	PRESENTATIE
8	Tijdelijke tentoonstelling
14	Permanente tentoonstelling
20	EDUCATIE
34	COLLECTIE
52	ARCHEOLOGIE
54	MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN
58	INTERNATIONALE SAMENWERKING
62	Stichting Genootschap Amsterdams Historisch Museum
62	Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum
65	Raad van Toezicht Stichting Amsterdams Historisch Museum
66	ANNUAL REPORT SUMMARY
68	DAG LIEVE PAULINE
74	BIJLAGEN
74	Bezoekersaantallen

Van Pauline naar Paul

Interview met scheidende directeur Pauline Kruseman en komende directeur Paul Spies door Tejo Meedendorp.

Per 1 januari 2009 is Paul Spies directeur van het Amsterdams Historisch Museum. De opvolger van Pauline Kruseman was hiervoor mededirecteur van het Kunsthistorisch Advies- en Organiseatiebureau D'ARTS, dat hij zelf meer dan 20 jaar geleden met twee kompanen oprichtte. Aan het eind van 2008 keken Pauline en Paul gezamenlijk naar hun respectievelijk verleden en toekomstige tijd in het Amsterdams Historisch Museum.

Voordat Pauline ongeveer 18 jaar geleden het voormalige Burgerweeshuis binnentrok, werkte zij als zakelijk leider voor het KIT/Tropenmuseum (20 jaar). Pauline: 'Terugkijkend moet ik zeggen dat ik heb gewerkt voor de twee mooiste cultuurhistorische musea in Amsterdam. Ik heb heel bewust voor het werken in een cultuurhistorisch museum gekozen en voor het openbaar kunstbezit, daar heeft altijd mijn belangstelling gelegen. Ik vond het fantastisch om hier voor een mooie, eeuwenoude collectie te mogen zorgen en die in te zetten voor allerlei presentaties, om verhalen te vertellen over Amsterdam en de Amsterdammers. Mijn hart – en dat weet iedereen – ligt heel erg bij educatie. Het klinkt misschien heel ouderwets, maar ik ben erg voor l'éducation permanente. Of het nu voor kinderen of voor volwassenen is, hier kun je prachtige verhalen vertellen.' Beter dan in een museum met alleen kunst aan de muur? 'Dat hoor je mij niet zeggen', aldus een lachende Pauline, 'maar het zo goed en interessant mogelijk presenteren van de kwalitatief sterke en rijk gevarieerde collectie in dit – en dat komt er nog eens bij – schitterende monument en een echt daglichtmuseum, hoort meer bij wie ik ben. Wat het nog eens extra bijzonder maakt, was de verantwoordelijkheid voor Museum Willet-Holthuysen, onze kleine parel in de Amsterdamse kroon. Uiteindelijk doe je het allemaal voor de bezoekers, en dat is toch wel het heerlijkste van dit vak: mensen zien genieten, wildvreemden die met elkaar in gesprek raken omdat hen iets boeit.' In het weekend mocht Pauline graag op zaal de bezoekers observeren: 'Daar blijf je van leren, wat dat betreft is die éducation permanente ook zeker op mij van toepassing.'

Favoriete tentoonstellingen of aankopen tijdens haar directoraat wil ze liever niet noemen, alle projecten zijn haar om diverse redenen even lief. Maar de inrichting van de nieuwe afdeling 19de en 20ste eeuw halverwege haar directeurschap, de grootscheepse restauratie van 'Willet' en meer recentelijk de inspanningen voor het nieuw te bouwen depot in Noord, ziet ze wel als belangrijke wapenfeiten. Sinds haar aantreden in 1991 zijn de bezoekersaantallen van het AHM altijd stabiel gebleven. Pauline: 'Ze schommelen tussen de 165.000 en 200.000, met af en toe een uitschieter natuurlijk. We zijn tijdens verbouwingen altijd open geweest. Ik ben er best trots op dat we die aantallen gehandhaafd hebben, want de vrijetijdsmarkt is alleen maar groter geworden.' Streeft de nieuwe directeur ernaar het bezoekersaantal verder op te schroeven? Paul: 'In de toekomst van het museum komen er diverse dingen bij. Je kunt er niet omheen een "museum 2.0" in het leven te roepen. Je trekt dan als interactief museum een heel ander soort bezoeker aan. En het AHM is weliswaar een toeristische trekpleister, maar een bezoek is ook hard werken, want er is heel veel te zien. Iemand die al na drie uur het gebouw uit komt, heeft waarschijnlijk elders nog een afspraak. Er zijn onder de toeristen veel potentiële bezoekers die in een kortere tijd bediend willen worden, omdat ze geen tijd hebben om langer dan, zeg, een uur in het museum te verblijven. Daar zou ik graag over na willen denken, evenals over de marketing van het museum. Uiteraard niet in mijn eentje, we zullen het met elkaar moeten gaan uitzoeken. Ik kan natuurlijk wel voeden, uit hoofde van mijn ervaringen in het verleden. Het consolideren van de bezoekersaantallen is heilig, dat voorop gesteld, maar uitbouwen is mijn ambitie.'

Verder noemt Paul de veranderde maatschappelijke positie van het AHM: 'Vroeger was het museum als vanzelfsprekend het educatieve centrum waar iedere stedeling een keer geweest moest zijn om een idee te krijgen van zijn burgerschap. Nu moeten we ook zelf naar buiten treden, de burger opzoeken, bijvoorbeeld door allianties aan te gaan en samenwerking te zoeken met organisaties die die mensen al bereiken, zoals de corporaties.' Een belangrijke stap in die richting was enkele jaren geleden de tentoonstelling *Oost. Amsterdamse buurt*. Paul: 'Een bijzonder leuk toeval is dat een van de drie projecten die ik hier met D'ARTS heb mogen doen Oost was. Daar heb ik ook mijn eigen ervaringen met

outreach grotendeels aan te danken.' Pauline: 'Toen er een conservator uitviel hebben we Paul gevraagd het over te nemen.' Ook voor *Peter de Grote en Holland en Speeltijd! 100 jaar speelplezier* deed het AHM een beroep op Paul en D'ARTS. Paul: 'Wat dat betreft ken ik de organisatie al wel een beetje, en zij mij. Er zit hier een groot inhoudelijk kapitaal, mensen met veel deskundigheid op allerlei gebied waar ik graag mee samen wil werken.'

Moet de directeur van het AHM een geboren Amsterdammer zijn?

Pauline: 'Nee zeg, het is mooi meegenomen, maar geen sine qua non. Paul is een geboren en getogen Amsterdammer. Ik kwam in New York ter wereld, ooit Nieuw Amsterdam, mijn ouders en vele van mijn voorouders komen uit Amsterdam. Het is een extraatje, maar iemand uit Den Haag zou het natuurlijk ook goed kunnen.' Gevraagd naar wat zij zo meteen het meest zal missen, antwoordt Pauline direct: 'Het teamwerk. Het leuke van ons soort werk is dat je met een gevarieerde groep mensen met heel veel verschillende talenten een mooi beleidsplan opstelt, een goedgekeurde jaarrekening presenteert, een prachtige tentoonstelling neerzet, een fraaie catalogus uitgeeft of een restauratieproject opzet. En niet te vergeten vakkundig groot onderhoud aan de gebouwen uitvoert en ook het archief goed beheert. Ik heb altijd gevonden dat je in het museum elke keer beloond wordt door een bijzonder resultaat, waaraan velen hebben bijgedragen. Dat zal ik zeker missen.' Wat niet? Pauline, aarzelend: 'Ik denk toch de verantwoordelijkheid voor het optimaal laten functioneren van de organisatie, de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de medewerkers, de bezoekers en de collectie in twee musea die zeven dagen per week zijn geopend. Dat neem ik heel serieus. Het is geen last geweest, eerder iets waar je je altijd en overal van bewust bent - het is goed dat nu af te ronden en over te dragen.'

Wat zal Paul niet missen? 'Moeilijke vraag, maar ik denk het volgende: als je veel, relatief kleine dingen doet, is het uiteindelijke effect waarschijnlijk beperkter dan als je één groot ding doet. Ik heb altijd langs de zijlijn gestaan en van alles geroepen en af en toe een bal ingegooid, maar nu mag ik zelf in het veld staan. Ik kan nu zelf iets neerzetten, uiteraard op de fundamenten van mijn voorgangster. Op bepaalde momenten kan ik nu meer effect sorteren dan ik ooit bij D'ARTS kon. Dat ging toch vaak alleen om een advies, een project of een boek. Nu mag ik ook echt aan tafel zitten als het gaat over zaken als de grote problemen van de stad. Wat ik natuurlijk wel ga missen is mijn eigen inhoudelijke productiviteit, die zal ik nu gaan delegeren. En mijn vrijheid, ik ben zo vrij als een vogel, ook al heb ik een bedrijf met verplichtingen en monden die gevuld moeten worden. Als je dat 21 jaar hebt gedaan, denk je: "ik kan dat kunstje wel".'

Met een lach besluit hij: 'Ik ga mij nu verplichten tot de taak van "herbergvader", iets minder vrij.'

Pauline:

'Tenslotte doen we het allemaal voor onze bezoekers en voor het openbaar kunstbezit!'

Paul:

'...er zit hier een groot inhoudelijk kapitaal, mensen met veel deskundigheid ...'

Conservator Bert Vreeken en voorzitter van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap Norbert van den Berg met het fraai gegraveerde glas.

JUBILEUMBRUIKLEEN VAN HET KONINKLIJK OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP

In 2008 bestond het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap 150 jaar. Op 20 september van dat jaar hebben de leden tijdens de officiële viering hiervan het jubilerende Koninklijk Oudheidkundig Genootschap verblijd met een bijzonder geschenk: een 18de-eeuws, gegraveerd wijnglas, dat was vervaardigd voor Abraham ter Borg jr, vaandrig van de schutterscompagnie van wijk 28 te Amsterdam. Dat het glas een passend geschenk is, moge blijken uit het feit dat de Commissie Burgerbewapening en Schutterij de door haar beheerde verzameling van de Stichting De Historische Verzamelingen der Schutterij te Amsterdam, aan het Genootschap in bruikleen heeft gegeven.

Het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, in de wandeling KOG genoemd, is in 1858 opgericht door een aantal vooraanstaande Amsterdammers. Zij wilden de kennis van en het inzicht in nationale en lokale oudheden stimuleren. Om dit doel te bereiken legde het Genootschap een collectie ‘vaderlandse oudheden’ aan. De (kunst)voorwerpen moesten altijd wel van historisch belang zijn. Oorspronkelijk was het de bedoeling om wanneer de collectie een beduidende omvang zou hebben, deze te tonen in een eigen nationaal museum. De bouw van het Rijksmuseum, waar het KOG ook zeer bij betrokken is geweest, maakte een eigen museum overbodig. Een deel van de collectie werd aan het Rijksmuseum voor de opening in 1885 in bruikleen gegeven. In de loop der tijd profiteerden eveneens andere musea, vooral ook het Amsterdams Historisch Museum, van de gevarieerde collectie van het Genootschap (bron: www.kog.nu).

Het bijzondere jubileumgeschenk moest natuurlijk een mooie plaats krijgen. Directeur en medewerkers van ons museum waren aangenaam verrast het jubileumglas in bruikleen te mogen ontvangen. Dat gebeurde officieel op 7 oktober en wel in de Pronkzaal (zaal 11) van het museum. Conservator Kunstnijverheid, Bert Vreeken, zette in bijzijn van Norbert van den Berg, voorzitter van het Genootschap, het glas heel voorzichtig in de vitrine, temidden van andere topstukken van glasgraveerkunst.

Het glas heeft een zeldzame gravering die verwijst naar de Amsterdamse schutterij. Op de kelk is een vaandrig aangebracht, zwaaiend met een vendel. Hieronder zijn in spiegelmonogram de letters ‘ATB’ gegraveerd. De andere kant van de kelk toont een schutterstroofe met trommel, vaandels, speren en lansen, geweren en een helm. Langs de rand van de kelk is de inscriptie ‘Lang leve den vaandrig van d’compagnie wijk no 28’ te lezen. De initialen ‘ATB’ staan voor Abraham ter Borg jr, een welgestelde jonge Amsterdammer die op 27 januari 1736 als vaandeldrager van wijk 28 was aangesteld. Vaandeldragers waren vanouds ongetrouwde jongelieden die, fraai uitgedost en met een banier zwaaiend, hun compagnie ten strijde of in een optocht aanvoerden. Bij zijn huwelijk in 1743 verliet Ter Borg de schutterij, een hogere rang ambieerde hij in de schutterij blijktbaar niet. Mogelijk hebben zijn medeschutters hem het glas bij deze gelegenheid ten afscheid geschonken. Amsterdam telde in de 18de eeuw 60 schutterswijken. Wijk 28 werd begrensd door Binnen Amstel, Singel, Koningsplein, Reguliersdwarsstraat, Botermarkt (het huidige Rembrandtplein) en Amstelstraat.

AANWINST/BRUIKLEEN

Gegraveerd kelkglas, 1743

Graveur onbekend

Glas: Engeland of Nederlanden, radgravure: Noordelijke Nederlanden

Hoogte 20 cm

Bruikleen Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam

Inv.nr. KB 3802

Presentatie

TIJDELIJKE TENTOONSTELLING

Amsterdam & de Oranjes
1 maart tot en met 31 augustus 2008

De tentoonstelling *Amsterdam & de Oranjes* toonde het fascinerende verhaal van de wisselende verhoudingen, grimmige botsingen en feestelijke ontmoetingen tussen de belangrijkste stad en haar inwoners en de hoogstgeplaatste familie van Nederland: de Oranjes. De opening van de tentoonstelling op vrijdag 29 september, waarbij wij koningin Beatrix mochten verwelkomen, behoorde beslist tot de laatste categorie, het was een feestelijke ontmoeting. In zijn toespraak keek James Kennedy, hoogleraar nieuwe geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, even over de grens om de vaak moeizame relatie tussen vorstehuis en hoofdstad te illustreren. Het kon allemaal erger. Hadden niet de Londenaren koning Karel I geëxecuteerd en de Parijzenaren koning Lodewijk XVI geïllustreerd? Maar 'de conflicten tussen Amsterdam en de Oranjes liepen nooit zo hoog op, hun hoofden hebben ze altijd mogen houden.' Die opmerking viel in de smaak bij de vele genodigden. Na Kennedy's toespraak ontving de koningin de publicatie *Amsterdam & de Oranjes* uit handen van Pauline Kruseman en werd zij door conservator en samensteller van de tentoonstelling en het boek, Annemarie de Wildt, rondgeleid in de tentoonstelling, om haar bezoek in het museumrestaurant af te sluiten met een drankje en met gesprekken met medewerkers en genodigden. Nu zijn de openingen in ons museum altijd wel heel gezellig, maar dit keer was het extra feestelijk.

Amsterdam & de Oranjes is officieel door koningin Beatrix geopend door middel van het doorknippen van een lint. Tevens was de tentoonstelling aan koningin Beatrix opgedragen ter gelegenheid van haar 70ste verjaardag. Voor Pauline Kruseman was *Amsterdam & de Oranjes* haar afscheids-tentoonstelling.

Ed. van Thijn in gesprek met koningin Beatrix.

Gus van der Feltz, Ernst Veen en Norbert van den Berg.

Roel en Corrie de Wit in gesprek met koningin Beatrix.

Inrichting tentoonstelling met Angie Barthe, Gerrit van der Meulen, Paul Born en Wim van den Bosch.

Aanbieding eerste exemplaar van de publicatie *Amsterdam & de Oranjes*.

Koningin Beatrix in gesprek met onder anderen de medewerkers Gigi Tarhouni en Edo Mulder.

Koningin Beatrix ontmoet in de tentoonstelling mevrouw Sophie Booy-van Randwijck, voormalig secretaresse van koningin Wilhelmina, bij het schilderij dat door koningin Wilhelmina op het dak van het Paleis op de Dam is vervaardigd en dat zij aan haar secretaresse cadeau heeft gedaan.

De tentoonstelling gaf een overzicht van de eeuwenoude relatie tussen Amsterdam en de Oranjes. Ten tijde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, een unicum in het 17de- en 18de-eeuwse Europa, waren de prinsen van Oranje stadhouder van de machtigste gewesten Holland en Zeeland en opperbevelhebber van leger en vloot. Amsterdam werd de belangrijkste stad, sterker nog, Amsterdam groeide uit tot het financiële en handelscentrum van Europa en zelfs een tijdlang van de hele wereld. Amsterdam en Oranje, beide invloedrijke spelers op het politieke toneel, vaak echter met tegenovergestelde belangen.

Die verhouding veranderde toen in 1813 de Oranjes het koningschap op zich namen. In het centraal vanuit Den Haag bestuurde koninkrijk waren Oranje en Amsterdam geen politieke 'sparringpartners' meer. Amsterdam was nu slechts hoofdstad, ontdaan van alle autonomie en ook Oranje moest in 1848 in macht inboeten, want toen werd Nederland een constitutionele monarchie. Een goede verstandhouding tussen de ooit machtige spelers bleef echter belangrijk. De Oranjeliefde kon in Amsterdam weliswaar ongebreideld worden geuit, maar klonken ook de revolutionaire leuzen er niet even hartstochtelijk?

Koningin Beatrix met Annemarie de Wildt bij de opening van de tentoonstelling.

Trots poseren de leerlingen van het Technisch College (TeC) Amsterdam voor 'hun' erepoort die zij aan de hand van een 19de-eeuwse tekening hebben vervaardigd. De wapenschilden op de poort zijn niet authentiek, maar ontworpen door de leerlingen. Zo zijn de koppen van de leeuwen omgedraaid 'zodat ze eens zien wat er werkelijk gebeurt.' In de wapens staan o.a. ook verwijzingen naar Ajax en een speen voor de kleinkinderen van de koningin.

In de tentoonstelling maakten de bezoekers kennis met de hoofdrolspelers en wandelden vervolgens langs de, chronologisch opgestelde, bijzondere objecten die de relatie tussen Amsterdam en de Oranjes illustreren. Zoals de troonzetel van Willem II, geschonken door zijn echtgenote Anna Paulowna voor zijn inhuldiging in de Nieuwe Kerk en de jurk die prinses Beatrix droeg bij de inhuldiging van haar moeder in 1948. Een van de pronkstukken van de tentoonstelling was de 'Amsterdamse wieg'. Dit was een geschenk van de vrouwen en meisjes van Amsterdam bij de geboorte van prinses Juliana in 1909. Vele leden van het Koninklijk Huis hebben in deze wieg gelegen.

Aan de hand van historische gebeurtenissen dook de bezoeker in de rijke geschiedenis van de Oranjes en van Amsterdam. Van de aanval op Amsterdam in 1650 door stadhouder Willem II tot de zoen van Willem-Alexander en Máxima op het balkon van het Paleis op de Dam. Van de inhuldiging van de 18-jarige koningin Wilhelmina, waarbij Amsterdam uitbundig was versierd en velen tijdens de plechtigheid de ogen niet droog konden houden tot de rookbom van de Provo's in de Raadhuisstraat uit protest tegen het huwelijk van prinses Beatrix met Claus van Amsberg. *Amsterdam & de Oranjes* schonk tevens aandacht aan de relatie tussen Amsterdam, Oranje en het koloniale verleden. Het koningshuis heeft altijd een speciale band gehad met de (voormalige) koloniën Suriname en Nederlands-Indië.

In een tentoonstelling over Amsterdam en de Oranjes mocht natuurlijk de historie van Koninginnedag niet ontbreken. Amsterdam geniet immers internationale bekendheid vanwege de feestelijkheden die op deze dag in de stad worden georganiseerd. Tot slot werden de Amsterdammers zelf aan het woord gelaten. Hierin was onder meer aandacht voor bijzondere ontmoetingen van enkele Amsterdammers met de koningin, zoals slachtoffers van de Bijlmeraanval, ontvangers van koninklijke onderscheidingen en mensen die de koningin op bezoek hebben gehad.

Samenstelling Annemarie de Wildt
Vormgeving Architectenbureau Jowa
Publicatie Annemarie de Wildt, Paul Knevel, Piet de Rooy e.a., Amsterdam & de Oranjes, KIT Publishers 2008
Grafische vormgeving publicatie Ellen van Diek, Neon Amsterdam
Amsterdam & de Oranjes is mede mogelijk gemaakt met financiële bijdragen van de ING en NUON. De publicatie kwam tot stand met financiële steun van het Genootschap Amsterdams Historisch Museum.

Aanval op Amsterdam

Het was aan stom toeval te danken dat de door stadhouder Willem II voorgenomen aanslag op Amsterdam in de vroege morgen van 30 juli 1650 op een mislukking uitliep. Met de militaire bezetting van de stad had de stadhouder een einde willen maken aan het langdurige conflict over de door Holland voorgenomen bezuiniging op de militaire uitgaven. Maar door een hevige onweersbui was een deel van de troepenmacht op de Hilversumse hei verdwaald en gesignaleerd door een postbode uit Hamburg. Diens waarschuwing had de Amsterdamse burgemeesters de gelegenheid gegeven de stadsverdediging op orde te brengen. De stadspoorten werden gesloten, de kanonnen op de wallen in gereedheid gebracht en de burgerij gemobiliseerd. 't Was', zo schreef een stadsgeschiedschrijver later niet zonder overdrijving, 'verwonderenswaardig om te zien, hoe een Stad, die zoo veel Jaren in rust en vrede geseten had, in een ogenblik zoo moedig en onversaagt, de wapenen kon aanschieten, om zelf voor hondert duisent vyanden te kunnen bestaan'.

Van een verrassingsaanval kon in die ochtend van 30 juli dus geen sprake meer zijn. Onderhandelingen maakten vervolgens een einde aan de voor beide partijen pijnlijke situatie, waarbij de prins als overwinnaar uit de bus leek te komen: Amsterdam gaf toe in de legerkwestie en stemde in met het ontslag van de gebroeders Bicker, stadsbestuurders en de belangrijkste tegenspelers van de stadhouder. Een paar maanden later overleed Willem II echter, en was alles anders. Nu was het aan Amsterdam om '1650' als een overwinning te vieren. De stadsbestuurders en de leden van de schutterij, de officiële burgerwacht, kregen daarbij de meeste lof. Maar ook andere groepen deelden in de vreugde. De overlieden van het Turfdragersgilde bestelden in 1652 een aandoenlijke imitatie van een schuttersstuk voor hun gildehuis, waarop trotse, met pieken en sabels bewapende turfdragers herinneren aan het 'heldhaftige' optreden van het gilde in 1650. Zij waren toen voor even deel geweest van een verenigd Amsterdam dat het had opgenomen tegen een tirannieke buitenstaander.

Tekst Paul Knevel, uit de publicatie *Amsterdam & de Oranjes*

After watching the Orange exhibition, a Spanish citizen only can feel 'sane envy' of Dutch people and your freedom of words. In Spain you'll be fined for an exhibition like this...and they say that Spain is Europe too.

Citaat uit het gastenboek

Foto Martin Alberts, Stadsarchief Amsterdam

Amsterdam als decor

Amsterdam had nog wat goed te maken tegenover de Oranjes na het huwelijk in 1966 en de inhuldiging van 1980. De stad bood zich aan als gastvrouw voor het huwelijk tussen Willem-Alexander en Máxima. Het mocht wat kosten.

Oranjeverenigingen die de buurten versieren bestaan niet meer. De gemeente nam ditmaal het initiatief voor de 'citydressing'. Het Amsterdams Fonds voor de Kunst schreef een prijsvraag uit. Winnaars waren de Rotterdammers Madje Voellaars en Pascal Zwart. Het winnende ontwerp bestond uit flexibel inzetbare banen met de kleuren rood, wit, blauw, oranje, lichtblauw, de kleur van de Argentijnse vlag, en goud als symbool voor het huwelijk. In samenwerking met kunstenaar Peter van der Heijden maakten de ontwerpers versieringen voor de Beurs van Berlage, de Nieuwe Kerk en de gebouwen langs de route.

De stad nam de kosten van de versiering van de gemeentelijke gebouwen op zich. Teepe de Vries Producties, verantwoordelijk voor de uitvoering, wist allerlei bedrijven in de binnenstad te bewegen tot sponsoring van hun eigen versiering.

Voor de 'citydressing' werd teruggegrepen op de eeuwenoude traditie van vaandels en banieren aan gebouwen. Ook andere historische elementen werd nieuw leven ingeblazen. Vanaf fregatten in het IJ klonken salutschoten voor marineman Willem-Alexander. Net als bij de inhuldiging van Wilhelmina lag er een vloot van Friese skûtsjes, gesponsord door de provincie Friesland, in het Damrak. Twintig draaiorgels langs de route speelden Argentijnse tango's. Ook de meest recente geschiedenis werd ludiek nagespeeld: tijdens de rondrit ontstak de organisatie een oranje-kleurige rookbom op een gebouw aan het Rokin.

Voor Amsterdam was Het Huwelijk, als alles goed zou gaan, een geweldige promotie van de stad. De versiering was dan ook ontworpen in samenspraak met televisieregisseurs die verantwoordelijk waren voor de beelden van het sprookjeshuwelijk die de wereld over zouden gaan.

Tekst Annemarie de Wildt, uit de publicatie *Amsterdam & de Oranjes*

Vele (dingen) momenten zelf beleefd en nu komt het over als de dag van gisteren.

Citaat uit het gastenboek

PERMANENTE TENTOONSTELLING

Werken in de regentenkamer

Medewerkers van de Technische Dienst bezig in de Regentenkamer.

De Regentenkamer op de benedenverdieping van het Amsterdams Historisch Museum is een onderdeel van de permanente tentoonstelling. Het is eigenlijk een stijlkamer, die in de vroege jaren '70 van de 20ste eeuw is ingericht en toen een 17de-eeuws uiterlijk heeft gekregen. Hier vergaderden de heren regenten van het Burgerweeshuis en aten zij hun gezamenlijke maaltijden. De regentessen van het huis beschikten over een eigen kamer. De bezoekers kunnen er altijd gewoon binnenlopen en zich even in die tijd wanen, aangestaard door de deftige heren en dames in hun rijke kleding die zich in de 17de en 18de eeuw trots in grote groepsportretten hebben laten vereeuwigen. Hier waren wij, lijken ze te zeggen, en wij hebben heel belangrijk werk gedaan.

Een groot deel van 2008 was dit uitstapje in de tijd niet mogelijk. De deur stond wel open, maar een koord verhinderde de bezoeker binnen te gaan. Er werd weer gewerkt in de Regentenkamer, maar nu door de schilderijenrestauratrice en de medewerkers van de Technische Dienst, wat op de voet kon worden gevolgd door het publiek in de deuropening.

Ter plaatse werden vijf enorme groepsportretten van de regenten en regentessen van het Burgerweeshuis gerestaureerd, mede dankzij een financiële bijdrage van de Mondriaan Stichting op grond van de Wet tot Behoud van Cultuurbezit (WBC). Begin 2009 zullen de maritieme schilderijen van Abraham de Verwer boven de schouw in de Regentenkamer worden gerestaureerd dankzij een financiële bijdrage van de Stichting Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds.

De klimaatregeling is in de Regentenkamer verbeterd, evenals de bescherming tegen teveel zonlicht. Ook is het houtwerk onderhanden genomen en weer heel fraai geschilderd. Kortom, in het voorjaar beslist een keer de Regentenkamer binnenlopen. Van de Regentenkamer zullen in de in 2009 te verschijnen publicatie *In het Burgerweeshuis* door conservator Lodewijk Wagenaar vele verrassende foto's staan.

In de Regentenkamer bekijkt schilderijenrestauratrice Kathrin Kirsch minutieus het groepsportret van de regentessen uit 1634.

Tuniek met onderjapon
circa 1910-1915
Goudtule, gouddraad, zijde,
pailletten
Inv.nr. KA 3228

Tuniek met onderjapon

Dankzij recente restauratie wordt deze tuniek nu voor het eerst tentoongesteld in de zogenoemde 'textielvitrine' in zaal 23. De oorspronkelijke onderjapon ontbreekt, deze is losgeknipt van de tuniek en verloren gegaan. Het soort materiaal en de kleur kon echter worden achterhaald dankzij kleine restanten van het origineel die nog aan de tuniek vastzaten. Op basis hiervan is een reconstructie gemaakt.

Aan het begin van de 20ste eeuw veranderde het modebeeld voor de vrouw drastisch. Het zolang gekoesterde korset voor het verkrijgen van een wespentaille had onder invloed van de Reformbeweging om gezondheidsredenen afgedaan. De japonnen werden recht van snit en zonder gemarkeerde taille. Deze fraaie, modieuze tuniek met afhangende panelen zal veel bewondering hebben gewekt. De japon is afkomstig uit het bezit van Esther Franco Mendes-Lopes Suasso (1881-1931).

Interview met Lodewijk Wagenaar over het Burgerweeshuis en de Burgerweeshuiscollectie.

Het Burgerweeshuis: monument van burgerzin

'Kijk', zegt conservator Lodewijk Wagenaar, 'dit is een onderdeel van de verzameling van het Burgerweeshuis', en hij wijst op een rek waar de rood-zwarte jurken van de Burgerweesmeisjes hangen. Bewaard en gekoesterd zoals vele andere zaken. Wagenaar is met collega's bezig de verzameling van het Burgerweeshuis die nu vrijwel volledig in het Amsterdams Historisch Museum berust, te optimaliseren, restaureren, inventariseren, kijken of er problemen zijn, kijken welke vragen de voorwerpen oproepen. 'Kunnen we enerzijds', zo vervolgt hij, 'als verstandige huisvader, zoals een museumfiguur zich moet gedragen, voor de spullen zorgen, maar hoe kunnen we anderzijds die spullen gebruiken om daar in het museum in de permanente tentoonstelling of in een tijdelijke iets mee doen, iets over vertellen. Dit is niet de enige deelcollectie die zo'n arbeidsintensieve behandeling krijgt, maar het is er wel een die voor het museum belangrijk is, omdat die te maken heeft met het huis waarin we wonen, waarin we gevestigd zijn. En het is een bijzonder huis. Nederland had al in de 16de eeuw – ja, al, want dat was uniek in Europa – een uitgebreid systeem van zorginstellingen, waarbij bevolkingsgroepen naar religie voor hun eigen instellingen zorgden. Binnen dit systeem nam dat Amsterdamse Burgerweeshuis een speciale plaats in, want het was een weeshuis van de stad voor de burgers van de middenlaag. Wat kun je nu aan de hand van zo'n Burgerweeshuisverzameling vertellen? Het is natuurlijk vaak met geschiedenis zo dat van de ene groep meer bewaard wordt dan van de andere omdat het mooier, rijker is. Het gevolg daarvan is, dat van de regenten en van hun leefwijze veel meer is overgebleven dan van de weeskinderen, althans als het voor 1900 is. Hun mentaliteit was die van de hogere klasse die het als een vanzelfsprekende plicht vond, hun burgerzin, om in besturen van dit soort instellingen te zitten en van alle zorginstellingen in de stad werd het Burgerweeshuis

Burgerweesmeisjes, net voor de maaltijd
 Nicolaas van der Waay (1855-1936)
 Spirit, Amsterdam; verzameling
 Burgerweeshuis, SPIRIT 35

Vier regentessen, een binnenmoeder en een weesmeisje in de Regentessenzaal van het Burgerweeshuis, circa 1634
 Jacob Adriaensz. Backer (1608-1651)
 Bruikleen Spirit

Lodewijk Wagenaar bij de inventarisatie van de Burgerweeshuisjurken.

nogal als deftig gezien. Opgericht in 1523 was het in de 17de eeuw een rijk weeshuis, want het had bij de Alteratie in 1578 – toen ook Amsterdam het gereformeerde geloof als officiële godsdienst erkende en zich achter de prins van Oranje schaarde – onder meer het naastliggende Sint-Luciën-klooster met alle bezittingen toegewezen gekregen, zoals huizen in de stad en landerijen buiten de stad. Het weeshuis was nogal important, om dat woord maar eens te gebruiken en de regenten begrepen dat heel goed. Die importantie spreekt dan ook uit hun 17de- en 18de-eeuwse groepsportretten, het tafelsilver dat zij hebben nagelaten, het serviesgoed, hun damasten tafellakens en servetten, zo groot dat je er een tent van kunt vouwen. Maar ze kochten ook wel eens iets 2de-hands, want het was natuurlijk wel andermans geld. Het waren goede lui, dat blijkt ook uit de notulen, ze waren echt begaan met het reilen en zeilen in het huis. Maar het waren wel patriciërs en die eten ander eten en van andere borden dan de weeskinderen of het personeel.

De stad en het weeshuis waren nauw verbonden met elkaar. Wat er gebeurde buiten de poorten, vond ondanks die poorten zijn weerslag in het huis. De stad groeide in de 17de eeuw, zo ook het Burgerweeshuis. De regenten hadden heel snel een programma gerealiseerd van verbouwingen en nieuwbouw op een manier die niet alleen bij de tijd hoorde en bij het statusgevoel dat de regenten hadden. Een mooi gebouw van klassieke architectuur kwam er. Een deftig en indrukwekkend gebouw, belangrijk ook, omdat hier een heel groot deel van de Amsterdamse bevolking een kans kreeg om hun kinderen als ze verweesd waren, op te laten leiden. Niet zomaar de onderlaag, nee, delen van de beroepsbevolking, ambachtslieden, schilders, timmerlui, zilversmeden, die eindeloze hoeveelheid ambachtslieden die onderdak vonden in nieuwe wijken als de Jordaan en andere stadsuitbreidingen in de dwarsstraten tussen de grachtengordel. Je zou kunnen zeggen dat die ambachtelijke stand eigenlijk de kern vormde van de economie, ook wat betreft de zorg voor de bovenlaag met zijn zucht naar luxe-goederen.

Wat kun je vertellen over de weeskinderen die hier woonden? Ze hadden het goed. De jongens gingen 's ochtends de poort uit om bij een baas een ambacht te leren, de meisjes werden opgeleid voor het huishouden, zoals dat ging in die tijd. En voor beiden gold dat zij christelijk werden opgevoed. Gebed voor de maaltijd, na de maaltijd, voor de schoollessen, na de schoollessen en dan was er de zondagse kerkgang naar de Nieuwe Kerk. Lange rijen kinderen in hun rood-zwarte kleding, in deemoed, maar bewonderd door veel Amsterdammers. Dit waren hun stadgenoten, hun Burgerwezen.

Het leven in het Burgerweeshuis had ook een keerzijde, het was wèl een gesticht, een asyllum, met vele regels en soms met héél veel kinderen. De pestepidemieën van de jaren 1650, 1660 zorgden voor een overvol huis waar wel duizend kinderen zaten. Dat moet heel moeilijk zijn geweest, een enorme sociale druk en geen privacy, hoewel dat toen natuurlijk anders lag dan tegenwoordig. Dat aantal werd veel minder, naarmate de algehele gezondheidstoestand in de 19de eeuw beter werd, maar er veranderde van alles so wie so in die 19de eeuw. Hoe laat je dat zien, die massaliteit? We hebben bijvoorbeeld heel veel tinnen borden. Nog aan het eind van de 19de eeuw werd er een voorraad tin aangeschaft, zodat de kinderen niet meer samen uit één bord hoefden te eten, met z'n drieën of vieren, zoals je ziet op een schilderij van Victors in onze zaal 9 die deze situatie in het Diaconieweeshuis verbeeldt. Ieder een eigen bord. Ieder een eigen bed! Men sloiep eerst in kooien bij elkaar en omstreeks 1880 kregen ze een eigen bed. Dat neemt nogal wat plaats in. Van één jongensslaapzaal naar twee of drie, meisjes idem dito. En dat hebben we niet bewaard, er is geen enkel ijzeren bed. We hebben wel tin, we hebben ook wonderlijke koperen ketels en grote schepelpels en dat soort dingen uit de keuken die iets van die massaliteit vertellen. En we hebben oude foto's, een bijzonder collectieonderdeel is een fotoalbum uit 1904 waar in verband met het afscheid van een directeur de hele zaak is gefotografeerd. Heel uniek, wat gebeurt er allemaal in die zalen? En dan zie je kinderen altijd in groepen. Er bestaan vrijwel geen foto's van kinderen alleen, dat is natuurlijk heel kenmerkend. We hebben brieven van kinderen die daarover schrijven: 'Ik heb een plekje gevonden in de dakgoot tussen twee daken dan kan ik lekker lezen zonder dat ik in die groep hoef te zijn'. In de loop van die 19de eeuw werd hun leven duidelijker, toonbaarder. Door de foto's, door de

Burgerweesmeisjes in een gang voor een stadsprofiel van Amsterdam
 Nicolaas van der Waay (1855-1936)
 Olieverf op doek, 137 x 210 cm
 Inv.nr. SA 36353

Meester Jan Stam (rechts met bal) leert de kinderen korfballen op de jongensbinnenplaats van het Burgerweeshuis. Het was voor het eerst dat de jongens en meisjes gemengd mochten spelen. De ansichtkaart is uit omstreeks 1900.

aandacht die kunstenaars vooral de weesmeisjes geven in vele schilderijen en tekeningen. Jongens en meisjes traden meer naar buiten, konden gebruik maken van de nieuwe scholingsmogelijkheden die de maatschappij bood. Zo werd Henriëtte Brinkman leerling van de HBS: *Het kind kent niets dan kousenbreien*, fulmineerde meester Jan Stam, hoofdonderwijzer in het Burgerweeshuis en vernieuwer van het onderwijssysteem daar. Dat de meisjes per week zoveel toeren moesten breien om de jongens van sokken te voorzien, was hem een doorn in het oog. Het sokkenbreien verdween en ook in 1919 het door velen bewonderde rood-zwarte uniform.'

Aan dit verhaal en nog veel meer gaat het museum in 2009 aandacht besteden in de opstelling en in een publicatie door Lodewijk Wagenaar, dat de simpele titel meekrijgt *In het Burgerweeshuis*, want daar gaat het tenslotte over.

Dit is het laatste project waar Lodewijk Wagenaar als conservator van het Amsterdams Historisch Museum aan werkt. Sinds 1974 werkt Lodewijk in het museum en in 2009 zal hij met pensioen gaan.

Educatie

MuseumKlas: Vrijheid

Vrijheid. Wat is vrijheid? Het dragen van een oorbel (volgens Jenaica), het schrijven in een dagboek (volgens Aïcha) of het gevoel dat je krijgt wanneer je je eigen lyrics rapt (volgens George)?

In het kader van het project MuseumKlas opende het Amsterdams Historisch Museum op 18 april 2008 op feestelijke wijze de bijzondere presentatie 'Vrijheid'. Hierin werden creaties, ontworpen door leerlingen van de basisschool Bijlmerhorst, tentoongesteld in de Wezenkastjes op de zogeheten jongensbinnenplaats van het museum.

Deze tijdelijke presentatie was het resultaat van een eerste editie van het project 'MuseumKlas'. Het museum wil met dit educatieve project het primair onderwijs enthousiast maken voor cultuureducatie, met als doel Amsterdamse scholieren te betrekken bij (de geschiedenis van) Amsterdam. MuseumKlas is een jaarlijks terugkerend project. Leerlingen van brede basisscholen werken samen met twee kunstenaars aan de hand van een thema dat betrekking heeft op cultuur. In dit eerste jaar putten de leerlingen inspiratie uit het thema 'Vrijheid'. Voor Gerard staat een sleutel symbool voor vrijheid: Sleutels staan voor het openen van deuren. Als je in vrijheid leeft mag je deuren openen, stelt de leerling uit groep 8. Diëdison vindt vrijheid jezelf kunnen zijn.

De twee kunstenaars die de leerlingen van de Bijlmerhorst hebben begeleid, noemen het project een groot succes. Zij zagen de kinderen zich transformeren tot trotse kunstenaars, makers en bedenkers die vol overgave hun visie op het thema Vrijheid vormgaven. In schrift en in grote en in kleine bouwsels.

Als winnares van de IJ-prijs 2007 heeft Pauline Kruseman de hieraan verbonden geldprijs volledig geschonken aan het eerder door haar opgerichte educatiefonds ten behoeve van de presentaties in de Wezenkastjes. MuseumKlas wordt dan ook kosteloos aangeboden aan de scholen. Deze editie van MuseumKlas was het eerste project in een terugkerende reeks.

Uit het verslag van Irma de Bruijne en Mirjam Bakker:

Vrijdag 18 april 2008 om 13.30 uur is de feestelijke opening van de tentoonstelling. Wanneer de kinderen de binnenplaats opkomen hollen ze allemaal naar de Wezenkastjes. 'Waar is die van mij, waar is die van mij?' De stormloop is een ontzettend grappig gezicht. De kinderen hebben 's ochtends met rapper Andre Accord een rap gemaakt en na de warme speech van directeur Pauline Kruseman mogen de kinderen de rap via de versterkers laten horen. De rap is geweldig en het is feest om al die koppies zo te zien glunderen. Trots, stoer, verlegen, groot, klein, rustig, druk, alles is vertegenwoordigd. Een zeer passende afsluiting van een prachtig project.

Kunstenaars van de tentoonstelling leerlingen van groep 8 (in het leerjaar 2007-2008) van de Bijlmerhorst
 Begeleidende kunstenaars Irma de Bruijne en Mirjam Bakker
 Foto's in de tentoonstelling Henk Rougoor
 Vormgeving tentoonstelling Edo Mulder
 Begeleiding vanuit het museum Astrid Fiddelaers en Elvire Jansen

Amsterdam Tracks

De eerste samenwerking tussen het Amsterdams Historisch Museum, het ISH Instituut en Kunstenaars&CO is evenals het project MuseumKlas op succesvolle wijze afgesloten met een presentatie in de Wezenkastjes op de jongensbinnenplaats. Het ISH Instituut biedt gemotiveerde jongeren een kans om te werken aan hun eigen talenten. Zij specialiseren zich in disciplines als dans, theater en muziek en treden wereldwijd op. ISH-jongeren hebben hun 'tracks' (sporen) overal in de wereld liggen: zo is danser Shirish geboren in Bombay, opgevoed in België en woont en werkt hij nu in Amsterdam.

In de samenwerking tussen ISH en het Amsterdams Historisch Museum staan de 'tracks' van ISH-jongeren centraal. Voel je je wereldburger of Amsterdammer? In een zoektocht naar identiteit wordt het museum als inspiratiebron gebruikt.

Onder begeleiding van Kunstenaars&CO werkten jonge talenten uit de straatcultuur aan het verbeelden van hun tracks naar en in Amsterdam. De kunstenaars lieten de ISH-jongeren op een andere creatieve manier naar hun omgeving te kijken. De resultaten: beeldend werk, foto's, filmpjes en voorwerpen die elk een eigen verhaal vertellen, tentoongesteld in de Wezenkastjes.

De opening van dit project was op 29 augustus en werd gevolgd door een, voor ieder gratis toegankelijk, spetterend optreden met rap, demo's en breakdance van de ISH-mensen.

Talent ja, zeg dat wel!

Woningcorporatie Ymere ondersteunt het Instituut ISH bij de huisvesting en sponsort evenementen van het Amsterdams Historisch Museum.

IN WAT VOOR HUIS WOON JIJ?

Speciaal voor de Naschoolse Opvang is het programma 'Amsterdamse Huizen' ontwikkeld. Tijdens een actieve rondleiding door het museum wordt het oude Amsterdam met haar statige, of soms gammele panden vergeleken met de nieuwe stad met haar eigentijdse, soms hypermoderne bouwstijlen. Wij laten zien wat Amsterdam in huis heeft en hebben het over de huizen waar de kinderen zelf in wonen. Al doende leren de kinderen wat meer over de geschiedenis van onze dynamische stad. Na afloop kunnen de jonge architecten hun eigen 3-D grachtenpand bouwen met behulp van knipvellen.

NIEUW AANBOD

De afdeling Educatie houdt voortdurend contact met het onderwijs, zodat de ontwikkelingen in het onderwijs op de voet kunnen worden gevolgd en het educatieve aanbod daarop kan worden afgestemd, zo is in 2008 het programma 'De Gouden Eeuw in Amsterdam' voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs geactualiseerd. Nieuw is ook een rondleiding 'Restauratie' in Museum Willet-Holthuysen, voor MBO-, HBO- en WO-studenten. De rondleiding geeft een overzicht van de restauratiewerkzaamheden in het grachtenpand en wordt zeer gewaardeerd door de studenten. Frederieke Melsen, student Algemene Cultuurwetenschappen vindt de nieuwe rondleiding een aanrader. 'Er wordt verteld over de keuzes die in het musealiseringproces zijn gemaakt, waar de stukken vandaan komen en waar nog steeds knelpunten zijn.'

XSEE, HET MAATJE VOOR JONGE GAMERS

Het buitenaardse wezentje Xsee is de nieuwste aanwinst op de website van het museum (www.ahm.nl). Xsee vliegt uit nieuwsgierigheid naar de aarde, maar er gaat iets mis en hij belandt met een klap bovenop het Amsterdams Historisch Museum. Daardoor worden alle voorwerpen uit het museum geslingerd. De bedoeling is dat de gamers Xsee helpen de voorwerpen terug te vinden en weer bij de juiste tekst te plaatsen. Doen ze dit goed, dan krijgen ze een diploma, waarmee ze gratis het museum kunnen bezoeken om de voorwerpen te bewonderen die ze in de virtuele wereld zelf hebben teruggevonden.

STAD EN TAAL

Voor cursisten die Nederlands als tweede taal leren (NT2-groepen) biedt het museum drie programma's aan. Deze programma's hebben als doel om door middel van cultuurparticipatie taal te verwerven en verbondenheid met de stad te krijgen. Met de resultaten uit de onderzoeken van het pilotjaar 2006-2007 zijn alle programma's professioneler geworden. De uit onderzoek aangedragen methodes voor taalverwerving zijn geïntegreerd in alle drie de programma's. Mijn Mokum is met deze resultaten hernieuwd en uitgebreid naar hogere taalniveaus. Sinds januari 2008 wordt de vernieuwde versie van Mijn Mokum aangeboden en is Focus op Amsterdam officieel in het aanbod opgenomen. Ook bleek uit onderzoek dat deze doelgroep behoefte heeft aan een rustige introductie aan het begin van het museumbezoek. Om die reden zijn alle programma's verlengd van een uur naar anderhalf uur en worden de groepen in de geïsoleerd gelegen Regentessenkamer ontvangen.

In 2008 bieden vijf Amsterdamse musea programma's aan onder de noemer 'Stad en Taal', te weten: Amsterdams Historisch Museum, Foam Fotografiemuseum, Tropenmuseum, Stedelijk Museum en het Verzetsmuseum. De programma's van het Amsterdams Historisch Museum zijn: Kind & Opvoeding: voor alfabetiseringsgroepen, voor groepen met het laagste taalniveau die nog geen grammatica gebruiken (A1-niveau) en voor groepen die eenvoudige zinnen spreken (A2-niveau), Mijn Mokum: voor het laagste taalniveau tot en met groepen die zich vlot en correct uitdrukken (taalniveaus A1 tot en met B2) en Focus op Amsterdam: voor de twee groepen met het hoogste taalniveau (B1 en B2).

HET GEHEUGEN VAN AMSTERDAM OOST

www.geheugenvanoost.nl is een website waar gewone, alledaagse herinneringen en verhalen van buurtbewoners, jong en oud, door ongeveer 250 enthousiaste vrijwilligers worden verzameld en opgetekend. Aan de hand van deze persoonlijke verhalen en de bijbehorende foto's wordt het Amsterdam Oost van vroeger én nu levendig in beeld gebracht. Het Geheugen van Oost is opgezet als voortraject voor de tentoonstelling *Oost. Amsterdamse Buurt* in ons museum in 2002. Via het Geheugen van Oost probeert het museum mensen met verschillende sociale en culturele achtergronden te betrekken bij de geschiedenis van hun buurt en stad. Bewoners van Oost, sociaal en cultureel divers, worden door het museum gratis opgeleid tot volleerde interviewers en vertellers. Het Geheugen van Oost vervult een grote sociale rol in de buurt. De verhalen brengen mensen bij elkaar, oude vrienden vinden elkaar weer, en er worden dierbare herinneringen opgehaald. Daarnaast streeft het Geheugen van Oost ernaar de sociale integratie en maatschappelijke participatie van diverse doelgroepen in Oost te stimuleren. Ook mensen voor wie het soms moeilijk is om (weer) deel te nemen aan het maatschappelijke leven. In dat kader werkt het Geheugen van Oost sinds begin dit jaar aan een speciaal project voor (ex)psychiatrische patiënten die getraind worden tot verhalenverzamelaar. Dit zogenaamde GGZ-project is financieel mogelijk gemaakt dankzij het Skanfonds, het Fonds Psychische Gezondheid en de Stichting Hulp na Onderzoek.

De website is bijzonder succesvol. Jaarlijks wordt de site bekeken door 100.000 bezoekers. De verhalen leverden al meer dan 10.000 reacties op. In navolging van het Geheugen van Oost werden vergelijkbare initiatieven ontwikkeld zoals www.geheugenvanwest.nl en www.geheugenvanalmere.nl.

Het 100ste verhaal is onlangs op de site geplaatst en wel door Marella Karpe, die sinds het najaar 2007 actief is voor het Geheugen van Oost. Dit verhaal met de titel 'Een huiselijke groentewinkel' vertelt de roerende geschiedenis van de buurtwinkel van Thea en Wout in de Copernicusstraat.

DE AMSTERDAMSE BUURTWINKEL

Verdwijnt de buurtwinkel? In het begin van de 20ste eeuw was er op bijna elke straathoek een winkeltje. In de binnenstad en de Concertgebouwuurt zijn de ouderwetse buurtwinkels nagenoeg verdwenen. In andere buurten zijn ze er nog volop, maar naast spruitjes en vanillevla zijn er ook olijven, couscous, kouseband en Turkse broden te koop.

Het museum is begonnen om samen met Amsterdammers de geschiedenis van de buurtwinkel in kaart te brengen. We verzamelen verhalen en voorwerpen in samenwerking met bekende samenwerkingspartners als het Geheugen van Oost en het Geheugen van West en met nieuwe contacten. De resultaten hiervan zullen in het najaar van 2010 te zien zijn op een grote tentoonstelling in het museum, op de buurtwinkelwebsite en in de stad.

Het tuchthuis (1596): onderdeel canonroute

Amsterdam kende uitgebreide sociale voorzieningen. In het tuchthuis probeerde de stad criminelen weer op het rechte pad te brengen. Een bijzondere instelling in een tijd, waarin lijfstraffen of verbanningen gewoon waren. Daarnaast was er opvang en hulp voor wezen, ouderen, armen en zieken. De vele kerken speelden daarbij een belangrijke rol. Het tuchthuis voor mannen heette het Rasphuis. De gevangenen moesten er Braziliaans verhout raspen.

Tijdens de verjaardag van de stad (27 oktober) op de thee bij de burgemeester.

Job Cohen luistert goed naar wat de kinderen zouden doen als zij burgemeester waren.

Naar sterren staren in de Schuttersgalerij tijdens de Museumn8.

Umberto Tan geeft op de binnenplaats van het museum de startschop voor het EK voetbal.

Samen met conservatoren kijken naar en praten over kunst tijdens 'Kunst aan tafel', speciaal voor bewoners van Ymere.

EVENEMENTEN

Naast de evenementen die regelmatig plaatsvinden in en rond ons museum - zoals rondleidingen en stadswandelingen die samen met Amsterdam Citywalks worden georganiseerd, de jaarlijkse novemberlezingen van het Genootschap Amstelodamum, de spetterende Museumn8, om er maar een paar te noemen, is het evenementenprogramma in 2008 geïntensiveerd. Kinderen of volwassenen, vaak betekent een evenement een eerste stap in het museum. Dat kunnen feestelijk optredens op de binnenplaats zijn, maar ook lezingen of rondleidingen rond bepaalde thema's. Zo kwamen in 2008 de 'Oude meesters van de stad Amsterdam' aan bod en vanzelfsprekend ook de in ons museum gepresenteerde Canon van Amsterdam. Overigens heeft het museum een 'Canonroute van de Amsterdamse geschiedenis' samengesteld die de bezoeker door alle zalen heen langs allerlei voorwerpen leidt die de canon illustreren.

Op de website van het museum worden de evenementen aangekondigd, en nu ook in de digitale Nieuwsbrief die in 2008 voor het eerst verscheen en waar men zich op kan abonneren: www.ahm.nl.

Simon Levie beschouwt in zijn toespraak de grootse aanwinst.

GROOTSE AANWINST: RUISDAELS GEZICHT OP AMSTERDAM

Vanwege Pauline Krusemans aanstaande pensionering had dr. Simon Levie – oud-directeur van ons museum en oud-hoofd-directeur van het Rijksmuseum – het initiatief genomen om ter gelegenheid van haar afscheid het fantastische schilderij *Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk* door Jacob van Ruisdael (1628/1629-1682) voor het museum te verwerven, dat in 2006 in de kunsthandel werd aangeboden. Dit was een unieke kans, want het bestaan van dit panoramisch gezicht op Amsterdam was wel bekend, maar het was lange tijd in particuliere collecties geweest en nu voor het eerst in het openbaar te bewonderen en te koop. Mede dankzij de genereuze steun van de Gemeente Amsterdam, de Vereniging Rembrandt, de Jaffé-Pierson Stichting, de Mondriaan Stichting, het VSB Fonds, het SNS Reaal Fonds, het Genootschap Amsterdams Historisch Museum, het K.F. Hein Fonds en enkele particulieren is de aankoop van het bijzondere schilderij werkelijkheid geworden.

Op 17 november 2008 werd het schilderij aangeboden aan de stad Amsterdam. Tijdens een heuglijke bijeenkomst met genodigden in de pronkzaal (zaal 11) van het museum memoreerden Simon Levie en Pauline Kruseman hoe het enthousiasme van Gerhard Greidanus, penningmeester van de Jaffé-Pierson Stichting, van museumcollega's Henk van Os en Frits Duparc en andere deskundigen zoals Boudewijn Bakker en het geduld van de kunsthandelaar William Noortman hen had gesterkt in hun poging de verwerving van het schilderij te financieren. En daar hing het nu, Amsterdam in volle breedte onder een echte Ruisdaelse wolkenlucht, te pronk tussen de andere 17de-eeuwse pronkstukken. Vervolgens bood Simon Levie het schilderij aan burgemeester Job Cohen aan als eerste vertegenwoordiger van de stad Amsterdam. Het geschenk werd door de burgemeester in dank aanvaard, maar hij stelde voor het gewoon in het museum te laten hangen. Dat was de beste plaats voor dit kunsthistorisch en ook historisch gezien, zeer waardevolle werk.

Namens de stad Amsterdam neemt burgemeester Job Cohen het schilderij in ontvangst.

Pauline Kruseman tijdens haar toespraak.

Jacob van Ruisdael is de bekendste landschapsschilder van de Gouden Eeuw. Hij werd omstreeks 1628 in Haarlem geboren als zoon van een lijstenmaker en kunsthandelaar. Misschien is hij bij zijn vader, die ook schilderde, in de leer geweest, maar waarschijnlijker is dat zijn oom, de landschapsschilder Salomon van Ruisdael hem de liefde voor het landschap heeft bijgebracht. In zijn vroege jaren schilderde Jacob voornamelijk de duinlandschappen in de buurt van Haarlem en later beboste en bergachtige landschappen, altijd met Ruisdaels legendarische wolkenluchten. In de jaren '60 van de 17de eeuw vestigde Ruisdael zich in Amsterdam, waar hij een aantal panoramische stadsgezichten vervaardigde, waaronder ons *Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk*. Het museum heeft nog meer schilderijen van Jacob van Ruisdael in de collectie, onder andere *Het huis Kostverloren aan de Amstel*, uit circa 1664, zie pagina 47.

Het *Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk* toont een stemmig uitzicht over de stad omstreeks 1680, gezien vanaf een hoog punt aan de Amsteldijk, iets ten zuiden van de huidige Ceintuurbaan. De rivieroever is nog praktisch onbebouwd. Naar de stad toe zijn links de stellingmolens te zien aan de Zaagmolensloot: de huidige Albert Cuyp- en Hemonystraat. In het stadsprofiel zijn veel gebouwen goed te herkennen, zoals de Oude Kerk en de Zuiderkerk net boven de bogen van de Hogesluis. Doordat Ruisdael het panorama heeft geplaatst onder een halfbewolkte hemel, worden slechts hier en daar delen van stad door de zon beschenen. Hiermee bereikte hij een enorme dieptewerking. Lees meer over het schilderij in het artikel van Norbert Middelkoop, conservator schilderijen, tekeningen en prenten, dat hierna volgt.

De genodigden in de pronkzaal.

GEZICHT OP AMSTERDAM VANAF DE AMSTELDIJK DOOR JACOB VAN RUISDAEL

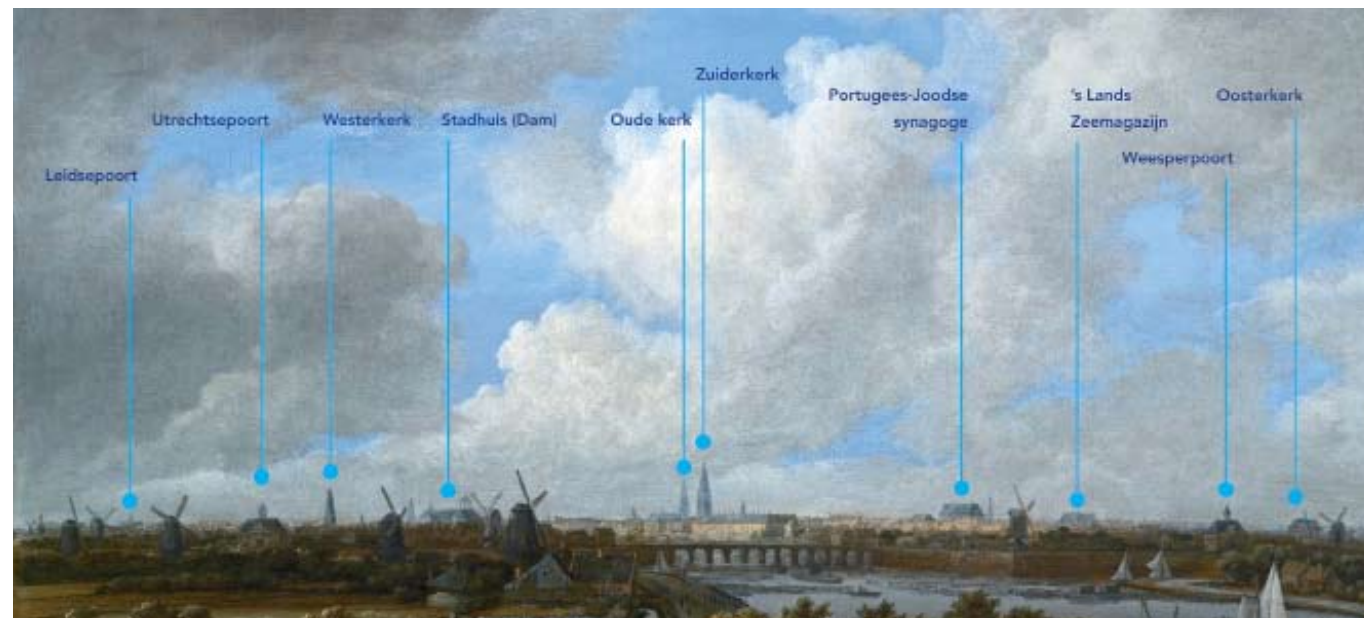
Dit artikel, geschreven door Norbert Middelkoop, conservator schilderijen, tekeningen en prenten, is eerder verschenen in het Bulletin van de Vereniging Rembrandt, jrg. 18, nr. 3, najaar 2008.

In een breed panorama zien we uit over Amsterdam, min of meer naar het noorden. De late middagzon schijnt hier en daar tussen de enorme wolkenmassa's door. De zeilvoering van het scheepje dat het beeld binnenvaart en de kruirichting van de meeste molens suggereren een lichte wind uit het zuidoosten. Over het water van de Amstel wordt onze blik geleid naar de brug bij de Hogesluis, ter hoogte van het huidige Amstel-Hotel. Rechts van de brug is een van de recente bolwerken te zien, met daarop een standerdmolen. Twee zeilbootjes varen juist de Singelgracht op. Daarnaast markeert de Weesperpoort een van de toegangswegen tot de stad en verder naar rechts bevindt zich de Oosterkerk. Laten we onze blik langs de horizon weer naar links glijden, dan zien we het IJ in de verte, met het 's Lands Zeemagazijn (nu Scheepvaartmuseum), de Montelbaanstoren en de Portugees-Joodse Synagoge (links van de molen). Met het opleveringsjaar 1675 verschaft dit gebouw ons een aanwijzing voor de datering van het schilderij. Vervolgens torenen prominent de Zuiderkerk en de Oude Kerk boven de brug uit, met in de verte de relatief bescheiden koepel van de Ronde Lutherse Kerk. Meer naar links langs de horizon is Van Campens Stadhuis op de Dam zichtbaar, met direct ernaast de Jan Rodenpoortstoren, en verderop de hoge Westerkerkstoren. De stadspoort links is de Utrechtse poort. Het verloop van de stadswal links is te volgen aan de hand van de standerdmolens.

Op het middenstuk van het schilderij aan de linkerkant bevinden zich vier industriemolens aan de Zaagmolensloot, de huidige Albert Cuypstraat en Hemonylaan. De boerderij aan de Amstel staat vlak naast de herberg De Berebijt, een van de populaire halteplaatsen voor wie langs of over de Amstel de stad naderde. Dat gold ook voor de iets zuidelijker gelegen Pauwentuin. Deze uitspanning, ter hoogte van de huidige Ceintuurbaan, was van afstand gemakkelijk te herkennen aan het ranke torentje, zoals te zien op een schilderij van Arent Arentz Cabel in ons museum. Vanuit dit torentje zal Ruisdael zijn uitzicht hebben vastgelegd.

Het middendeel van het schilderij komt wat de topografische details betreft goed overeen met een getekende voorstudie in het museum te Leipzig. Overigens ziet men gemakkelijk over het hoofd dat de Amstelbrug op het doek twaalf bogen telt in plaats van het werkelijke aantal van elf.

De bebouwing met identificaties van gebouwen.

AANWINST

Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk, circa 1680
Jacob van Ruisdael
(Haarlem 1628/1629-1682 Amsterdam)
Olieverf op doek, 53,4 x 67,6 cm
Opschriften: linksonder JvRuisdael, onduidelijk gedateerd
Herkomst: Noortman Master Paintings, Maastricht

Het bestaan van dit *Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk* was weliswaar bekend maar pas in 2006 was het doek voor het eerst sinds mensenheugenis weer te zien. Afkomstig uit de collectie van Frits Philips werd het doek in december van dat jaar geveild en door de kunsthandel aangekocht. Veel bekender tot dan toe was het gelijkaardige doek in het Fitzwilliam Museum te Cambridge. Hoewel de beide voorstellingen het uitzicht tonen vanaf hetzelfde standpunt, zijn er opvallende verschillen, vooral in de gekozen beeldhoek. Het panorama te Cambridge is aan de linkerkant op dezelfde plaats begrensd als de tekening: links van een van de molens aan de Zaagmolensloot. Ons uitzicht gaat verder; het toont nóg vier molens, waarvan de drie achterste de bocht van de zuidelijke stadswal suggereren. Aan de horizon is de Leidsepoort herkenbaar aan het middentorentje. Het gebouw, dat door Ruisdael naar rechts is verschoven, lijkt van plaats te hebben gewisseld met het Aalmoezeniersweeshuis aan de Prinsengracht, dat mag worden herkend in het hoge gebouw rechts van de twee meest linkse molens. Doordat de poort meer naar rechts staat, krijgt de kromming van de stadsmuur impliciet meer nadruk. Deze topografische manipulatie klinkt misschien vergezocht ware het niet dat de schilder hetzelfde principe ook aan de andere kant heeft toegepast. Aan de rechterzijde lopen beide geschilderde panorama's door waar de tekening ophoudt: voorbij de molen op het bolwerk ten oosten van de Weesperpoort. Uit vergelijking met contemporaine plattegronden blijkt dat de Cambridge-versie zich goeddeels aan de werkelijkheid houdt. 's Lands Zeemagazijn is te zien rechts naast de Weesperpoort - en de

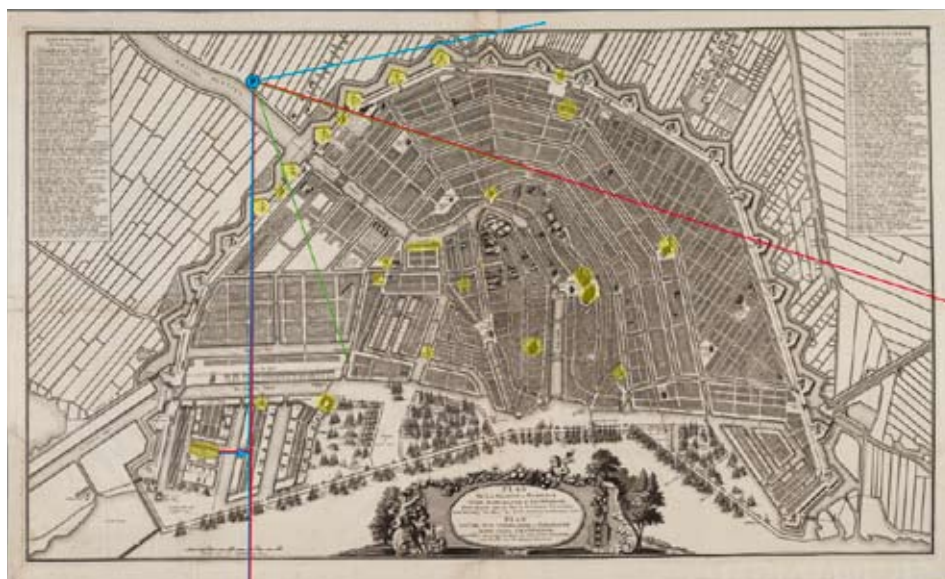
Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk, Jacob van Ruisdael

Zwart krijt, grijs gewassen, 8,4 x 31 cm (samengesteld uit twee losse bladen). Leipzig, Museum der bildenden Künste, inv.nr. 413.

Oosterkerk sluit de voorstelling af, nog voorbij de molen op het bolwerk uiterst rechts. Op ons schilderij staat de molen rechts van de kerk, wat niet conform de werkelijkheid is maar een bevredigender beeldbegrenzing oplevert. Om dezelfde reden zal het wiekenkruis naar de stad zijn gericht.

De plaatsing van een ander gebouw aan de horizon lijkt mede het gevolg van de aanpassingen op de voorgrond van de compositie. De linker Amsteloever is in een flauwe bocht weergegeven, terwijl de laatste bocht voor de stad in werkelijkheid iets zuidelijker lag. Het verschaft Ruisdael de mogelijkheid om het voorplan tot aan de rechter benedenhoek te vullen met weelderige begroeiing. Deze draagt meer dan in de Cambridge-versie bij tot de dieptewerking van de voorstelling. Wel moest de schilder de rechteroever wat verschuiven om de rivier op het middenplan de ruimte te geven. Hierdoor schoof ook de Weesperpoort op en ontstond er aldus links van de poort aan de horizon plaats voor het Zeemagazijn. Op het panorama te Cambridge is de stadsmuur een stuk prominenter in beeld; hij is niet alleen hoger dan in onze versie maar ook wordt hij flink door het zonlicht beschenen. Op het doek te Amsterdam wordt niet de omwalling verlicht door invallende zonnestrallen maar de bebouwing erachter. De in de schaduw gehulde muren en bolwerken functioneren daardoor veel meer als een natuurlijke overgang tussen stad en land, temeer daar ook het weiland linksvoor door de zon wordt beschenen. Binnen de muren scheert het zonlicht over de daken van de stad en suggereert het de verdere loop van de Amstel. De lange, in de zon badende gevel met het torentje, direct boven de bogen van de Hogesluis, werd door Boudewijn Bakker herkend als de uniforme bebouwing op het eiland Vlooienburg, op de plaats van de kade voor het huidige Muziektheater.

Elisabeth Verseijl (uitgever), Plattegrond van Amsterdam, circa 1695 (detail). Amsterdam, Stadsarchief, collectie Atlas Splitgerber, inv.nr. 10001/741. De door Ruisdael gehanteerde beeldhoeken zijn aangegeven: blauw voor de versie in ons museum, rood voor de Cambridge-versie en groen voor de tekening te Leipzig.

Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk, Jacob van Ruisdael
Olieverf op doek, 52,1 x 66,1 cm. Cambridge, Fitzwilliam Museum (inv.nr. 74).

Het ligt voor de hand om het schilderij te Cambridge weliswaar als de oudste van de twee aan te merken maar de andere als de meer uitgewerkte, definitieve voorstelling. Terwijl Ruisdael op beide doeken zijn voortekening tamelijk trouw heeft gevolgd, veroorloofde hij zich in het door het Amsterdams Historisch Museum verworven schilderij tal van topografische vrijheden, waarmee hij zijn stadsgezicht aanzienlijk kon verbeteren. De subtiele manipulaties, de contrastrijke belichting en de dramatische wolkenlucht maken dit Gezicht op Amsterdam tot een uitzonderlijke combinatie van stadsgezicht en landschap. Samen met de twee andere werken van Ruisdael in het Amsterdams Historisch Museum, het landschappelijke Huis Kostverloren en het stadsinterieur van het Damrak naar het noorden, verbeeldt dit schilderij op magistrale wijze Ruisdaels visie op zijn woonplaats Amsterdam.

Vissers aan de Amstel bij de Pauwentuin, Arent Arentsz Cabel
(1585/’86 – 1631)

Olieverf op paneel, 25,5 x 50,5 cm. Amsterdams Historisch Museum (inv.nr. SB 5817; bruikleen Rijksmuseum).

KINSELMEER DOOR GER VAN ELK

De gelegenheid waarbij het Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk is overhandigd aan de stad Amsterdam werd tevens aangegrepen om nóg een nieuwe aanwinst in het Amsterdams Historisch Museum te presenteren. *Kinselmeer*, vervaardigd door Ger van Elk, werd door Jan Maarten Boll aan het museum geschonken ter markering van het directeurschap van Pauline Kruseman.

‘Enkele weken geleden vierde de Vereniging Rembrandt haar 125-jarig bestaan. Bij die gelegenheid werd een symposium georganiseerd onder de titel ‘Bondgenoten of tegenpolen’ over de relatie tussen particuliere verzamelaars en musea. Ik vond dat een vreemde titel. Het Amsterdams Historisch Museum heeft een lange relatie met verzamelaars, je zou kunnen zeggen eeuwenlang, in aanmerking genomen dat de collectie van de stad Amsterdam veel ouder is dan het museum. De eerste kunstwerken die in opdracht van de stad zijn gemaakt dateren uit de 16de eeuw en het museum is nog geen 100 jaar oud. Het stadsbestuur verzamelde, evenals de gildes, de schutterijen en de besturen van charitatieve instellingen. Amsterdam heeft daar een fantastische kunstcollectie aan te danken. Vanaf de 17de eeuw legden welgestelde Amsterdammers verzamelingen aan, stukken uit die collecties kwamen – vaak nadat ze via veilingen van de ene verzamelaar naar de andere waren overgegaan – in de 19de eeuw in stadsbezit. Vooraanstaande Amsterdamse burgers waren toen betrokken bij de oprichting van instellingen voor kunst en cultuur. Namen als Van der Hoop, Fodor, Van Eeghen, Willet, Lopez Suasso zijn verbonden aan de Kunstacademie, Arti et Amicitiae, het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, de Vereniging Rembrandt en natuurlijk aan de totstandkoming van de Amsterdamse musea. Diezelfde namen zijn verbonden aan collecties en aan musea die tot op de dag van vandaag de internationale reputatie van Amsterdam als stad van kunst en cultuur mede bepalen. Het bestuur, de stedelijke instellingen en niet in de laatste plaats de Amsterdamse burgers hebben de collectie van ons museum bijeengebracht: van de ruim 65.000 voorwerpen is meer dan de helft gelegateerd of geschonken.

In deze zaal zien we er allerlei voorbeelden van. Daar hoog boven de *Allegorie op het schrijven van de Geschiedenis* uit 1754, door Jacob de Wit geschilderd voor het huis van Isaac de Pinto. Begin van de 19de eeuw is het geschonken aan de stad door jonkheer Six van Hillegom. Jarenlang heeft het toen in de bestuurskamer van de Academie van Beeldende Kunsten in het Oudemanshuis gehangen en daarna lange tijd in het Rijksmuseum. Sinds de opening in 1975 is de *Allegorie* in ons museum te zien. Het schilderij van de visverkoopster komt uit het legaat mevrouw Lopez Suasso. Het *Gezicht op het IJ* is door Willem van der Velde gemaakt in opdracht van het havenbestuur, de anatomische lessen zijn gemaakt voor het chirurgijngilde en na een onfortuinlijke afreis naar een Engelse verzameling door inspanningen van Amsterdamse notabelen teruggekeerd in stadsbezit. Enkele schilderijen en het merendeel van het glas en zilver in deze zaal zijn afkomstig van stedelijke instellingen als het Leprozenhuis, het Aalmoezeniersweeshuis en de schutterijen. Het schilderij van Schellinks van de doorbraak van de Sint-Antonisdijk is een bruikleen van het Genootschap van het Amsterdams Historisch Museum. Zeer onlangs gaf het bestuur van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap een prachtig glas uit hun collectie in langdurig bruikleen en zeer binnenkort zal er een glas worden toegevoegd, geschonken door de heer Van der Feltz bij zijn afscheid als bestuurslid van het Genootschap.

Toespraak van Gusta Reichwein, hoofd Collectie van het museum, ter gelegenheid van de aanbidding door Jan Maarten Boll van het schilderij *Kinselmeer*

Ger van Elk in gesprek met Jan Maarten Boll.

Kinselmeer, 2000

Ger van Elk (geb. 1941)

Inkt op chibachrome tussen plexiglas,

120,5 x 230,5 x 15 cm

Voorlopig inv.nr. FB 168

Het *Kinselmeer* ligt ten noorden van Amsterdam, vlak achter de IJsselmeerdijk. Voor Ger van Elk is deze locatie een inspiratiebron voor wat hij zijn ‘visuele gedichten’ noemt. Het uitzicht over het meer is het onderwerp van een serie van ruim twintig werken, waarin de combinatie van water, land en lucht het steeds terugkerende thema is. De scheiding tussen water en lucht deelt de compositie precies in tweeën. De stompe toren van Ransdorp, ten westen van het *Kinselmeer*, vormt een verticaal accent. Het werk is gebaseerd op een foto van het waterlandschap, waartegen Van Elk plexiglas aanbracht. Vervolgens heeft hij het geheel over de horizonlijn door midden gezaagd, waardoor de einder letterlijk in de zaagsnede is verdwenen. Water en lucht zijn nu nog slechts schijnbaar gescheiden door de horizon.

Het *Kinselmeer* ligt ten noorden van Amsterdam, vlak achter de IJsselmeerdijk. Voor Ger van Elk is deze locatie een inspiratiebron voor wat hij zijn ‘visuele gedichten’ noemt. Het uitzicht over het meer is het onderwerp van een serie van ruim twintig werken, waarin de combinatie van water, land en lucht het steeds terugkerende thema is. De scheiding tussen water en lucht deelt de compositie precies in tweeën. De stompe toren van Ransdorp, ten westen van het *Kinselmeer*, vormt een verticaal accent. Het werk is gebaseerd op een foto van het waterlandschap, waartegen Van Elk plexiglas aanbracht. Vervolgens heeft hij het geheel over de horizonlijn door midden gezaagd, waardoor de einder letterlijk in de zaagsnede is verdwenen. Water en lucht zijn nu nog slechts schijnbaar gescheiden door de horizon.

Er zijn ook veel werken gekocht, met geld van de Amsterdamse burgers en vaak met extra steun van fondsen en stichtingen. Het schilderij van Ruisdael is daar een magnifiek voorbeeld van. De Vereniging Rembrandt heeft aan de acquisitie van de Ruisdael bijgedragen net als aan 21 andere aankopen die sinds 1925 ten behoeve van het museum zijn gedaan, in deze zaal ziet u vijf stukken die met steun van de Vereniging Rembrandt zijn gekocht.

Verzamelaars zijn in mijn ogen dus geen tegenpolen, soms zijn het wel bondgenoten, maar ik zie ze vooral als vrienden en dan geen vrienden voor het leven, maar vrienden voor de eeuwigheid.

De schenking van het gezicht op het *Kinselmeer* is door jou, Jan Maarten, al in kunsthistorische context geplaatst, ik ben het daar van harte mee eens. Maar ik zie jou en jouw voorgenomen schenking ook in de context van de acquisitiegeschiedenis van het Amsterdams Historisch Museum, en wel op verschillende manieren. Wij kennen je als de man achter Pauline, onze directeur. Wij kennen je als de voorzitter van de Vereniging Rembrandt. Ik ken je als een gepassioneerd liefhebber van en bevlogen spreker over moderne beeldende kunst. Nu maak je je kenbaar als schenker van een fantastisch mooi eigentijds kunstwerk. Het inspireert mij persoonlijk om met een frisse blik te kijken naar toekomstige acquisitie in dit museum. Ik hoop van harte dat we in staat zullen zijn om meer 20ste-eeuwse en hedendaagse kunst in een Amsterdams historische context een plaats te geven in ons museum om daarmee een diepgewortelde Amsterdamse traditie op eigentijdse en eigenwijze manier voort te zetten.

Tijdens het symposium van de Vereniging Rembrandt op 14 oktober sprak kunstenaar en kunsthistoricus Carel Blotkamp een prachtige rede uit onder de titel ‘In loving memory’. Hij refereerde daarmee aan de talloze bankjes die in Engeland in parken en in de vrije natuur zijn geplaatst en die gemarkeerd zijn met koperen bordjes waarop ‘in loving memory’ staat en dan de naam van de schenkers. Met Blotkamp zou ik de bijdragen van particuliere verzamelaars en die van Jan Maarten Boll in het bijzonder willen zien als uiting van liefde voor kunst en van gezamenlijkheid over het hier en nu heen.

Dankjewel, we zullen jouw *Kinselmeer* koesteren.’

Links: Prof. R. Ekkart, lid Commissie van Advies
Rechts: Norbert Middelkoop, samensteller catalogus.

Judith van Gent, mede-samensteller catalogus.

Links Gusta Reichwein, mede-samensteller catalogus.

Collectie

DE OUDE MEESTERS VAN DE STAD AMSTERDAM

De historische collectie van de stad Amsterdam telt ruim 2500 schilderijen. Topografische voorstellingen tonen de groei en metamorfose van de stad. Vele Amsterdammers zijn vereeuwigd en talloze historische gebeurtenissen zijn op doek gedocumenteerd. Grote meesters, onder wie Rembrandt van Rijn, Bartholomeus van der Helst, Govaert Flinck, Ferdinand Bol zijn met werken vertegenwoordigd. Kolossale groepsportretten die het stadsbestuur of civiele instellingen hebben laten vervaardigen zijn in de loop van de tijd in de museumcollectie terechtgekomen. Kleinere doeken die de woningen van welgestelde burgers hebben gesierd zijn dikwijls via genereuze legaten in bezit van de stad gekomen. Het is een rijke verzameling waarin de geschiedenis van de stad wordt weerspiegeld.

In 1758 maakte Jan van Dyk, beheerder van de stadscollectie die toen in het stadhuis (Koninklijk Paleis) werd bewaard, een lijst op met beschrijving van de schilderijen: het waren er 121. In 1979 verscheen de eerste, maar wel ongeïllustreerde, catalogus van de hand van Albert Blankert en Rob Ruurs. In de afgelopen drie jaar hebben Norbert Middelkoop (conservator schilderijen), Judith van Gent (coördinator documentatie) en Gusta Reichwein (hoofd collectie) samen met een grote groep stagiair(e)s en externe deskundigen gewerkt aan een nieuwe en rijk geïllustreerde catalogus.

Op 8 juli werd *De Oude Meesters van de stad Amsterdam. Schilderijen tot 1800* gepresenteerd in aanwezigheid van vele genodigden. Rudi Ekkart, directeur van het Rijksbureau voor Kunsthistorisch Documentatie hield een toespraak evenals Norbert Middelkoop, die de beschrijving van de 140 topstukken in het boek voor zijn rekening had genomen. Maar de presentatie betrof niet alleen het boek, de catalogus is ook te raadplegen op de website van het museum. Gusta Reichwein toonde en vertelde over de vele extra mogelijkheden die dat biedt.

De dageraad vedrijft de nacht en De vier jaargetijden, 1744 Jacob de Wit (1695-1754)

Plafondschildering op doek, middendeel
370 x 520 cm; hoekdelen: 152 x 177 cm
(l.b. en r.b.) en 187 x 177 cm (l.o. en r.o.)
Gesigneerd en gedateerd op het midden-
stuk, op de doedelzak: J.dWit f1744
op De Lente (l.o.), op de tuinvaas: J.dWit
1744f
Inv.nr. SA 38089
Een van de topstukken in de collectie

Femke Diercks overhandigt de catalogus
aan Simon Levie.

Het eerste exemplaar van de *De Oude Meesters van de stad Amsterdam* werd aangeboden aan Simon Levie, oud-directeur van ons museum. En hij kreeg het kloekke boek uit handen van niemand minder dan zijn kleindochter, Femke Diercks. Zij was als stagiaire verbonden geweest aan het project.

Tussen Jan van Dyk en Norbert Middelkoop hebben vele beheerders, documentaristen, conservatoren, restauratoren, historici en kunsthistorici de prachtige schilderijenverzameling bestudeerd en hun onderzoeksresultaten hebben vele publicaties opgeleverd. Het hele bouwwerk van feiten en gegevens, door opeenvolgende generaties onderzoekers en documentaristen bijeengebracht, is nu toegankelijk gemaakt voor een groot publiek, voor specialisten en voor geïnteresseerden. Het handzame boekwerk geeft een tastbaar overzicht van de stand van zaken anno 2008, de database is een dynamisch systeem waarin nieuwe gegevens worden toegevoegd door de museummedewerkers.

De publicatie kwam tot stand met steun van het Genootschap Amsterdams Historisch Museum.

**Het IJ voor Amsterdam met de
Gouden Leeuw, 1686**
Willem van de Velde II (1633-1707)
Doek, 179,5 x 316 cm
Gesigneerd en gedateerd op het drijfhout
links van het midden: W. v. Velde f. 1686
Inv.nr. SA 7421
Een van de topstukken in de collectie

De Dam, gezien naar het noorden, met het stadhuis in aanbouw, 1656
 Johannes Lingelbach (1622-1674)
 Doek, 122,5 x 206 cm
 Gesigneerd en gedateerd links onder:
 I: LINGELBACH.fecit 1656
 Inv.nr. SA 3044
 Een van de topstukken in de collectie

Door de sloop van het oude stadhuis dat in vlammen was opgegaan en de sloop van een huizenblok ten behoeve van het nieuwe stadhuis, was de Dam aanzienlijk vergroot en was direct uitzicht op de Nieuwe Kerk mogelijk geworden. Als eerste schilder heeft Johannes Lingelbach die extra ruimte benut. In een fikse beeldhoek vatte hij twee vergezichten, één in de richting van de Nieuwe Kerk, geflankeerd door het stadhuis in aanbouw en de Waag, en één in de richting van het Damrak, met de Oude Kerkstoren in het verschiet. Het verbindende element tussen de beide uitzichten wordt gevormd door de menselijke bedrijvigheid op het plein. De aanwezigheid van de steigers stemt overeen met de bouwfase van het nieuwe, door Jacob van Campen ontworpen stadhuis (nu het Koninklijk Paleis) omstreeks 1656, het jaar waarin het schilderij is gedateerd. Lingelbach manipuleerde enigszins met de topografie, maar samen met de geregisseerde bedrijvigheid op de Dam zal de voorstelling voor de opdrachtgever hebben aangesloten bij de beoogde visie op de werkelijkheid. Wie de opdrachtgever is geweest, is helaas niet bekend.

Tekst, ingekort, uit: Norbert E. Middelkoop, *De Oude Meesters van de stad Amsterdam. Schilderijen tot 1800. Met bijdragen van Gusta Reichwein en Judith van Gent. Uitgeverij Thoth Bussum/Amsterdams Historisch Museum, pp. 114-115.*

De Dam wordt ons gepresenteerd als het podium waarop handelaren en de gegoede burgerij zaken doen en elkaar ontmoeten. Armoedzaaiers, bedelaars ontbreken hier vrijwel. Sterker, een Spaans uitzierend heer en enkele oosters geklede lieden verschaffen het geheel internationale allure. Rond het Waaggebouw, centraal in de voorstelling, worden goederen af- en aangevoerd en bij het begin van het Damrak is de zeevismarkt in volle gang. Het in aanbouw zijnde stadhuis getuigt op niet mis te verstane wijze van grote veranderingen in het straatbeeld en de schaalvergroting van de stad. In een tijdelijke behuizing aan de voet van de steigers houden enkele rechtsdienaren kantoor. Op het houten pandje ernaast staat boven de deur het opschrift: 896 doden, een subtiële verwijzing naar de grimmige actualiteit: de grote pestepidemie van 1655-1656. Desondanks spreekt uit de theatrale voorstelling de boodschap van vooruitgang en economisch succes.

LUYKENCOLLECTIE TE RAADPLEGEN VIA HET GEHEUGEN VAN NEDERLAND

Het Amsterdams Historisch Museum beheert de grootste verzameling ter wereld van het werk van de boekillustratoren Jan (1649-1712) en zoon Casper (1672-1708) Luyken.

De collectie bestaat uit ruim 12.000 losse prenten, waaronder ook tekstfragmenten uit boeken, circa 1.150 tekeningen, en ongeveer 1.000 boekbanden en is aan de Gemeente Amsterdam geschonken door de kinderen van de oorspronkelijke verzamelaar Christiaan Pieter van Eeghen (1816-1889). Lange tijd heeft de collectie een min of meer verborgen bestaan geleid op een oeuvrecatalogus uit 1905 na, enkele tentoonstellingen en een catalogus van de boekencollectie, verschenen in 1999.

In september 2004 is besloten om van de gehele collectie losse prenten en tekeningen digitale opnames te maken en de basisgegevens daarvan meteen te registreren in het geautomatiseerde collectieregistratiesysteem van het museum. Anderhalf jaar later, eind 2005, was deze omvangrijke Luykencollectie digitaal te raadplegen in het museum.

Een volgende wens was om de gehele collectie ook via internet beschikbaar te stellen.

Hiertoe is contact opgenomen met de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, die het beheer voert over de website van Het Geheugen van Nederland. Het Geheugen van Nederland is het nationale programma voor de digitalisering van het Nederlands cultureel erfgoed. Het programma wil de (verborgen) collecties van archieven, musea en bibliotheken digitaliseren en beschikbaar stellen op internet. Al het digitale materiaal – afbeeldingen, maar ook geluid, bewegend beeld en tekst – is te bekijken en te beluisteren via www.geheugenvannederland.nl.

Eind februari 2008 is de Luykencollectie op Het Geheugen van Nederland digitaal de lucht ingegaan.

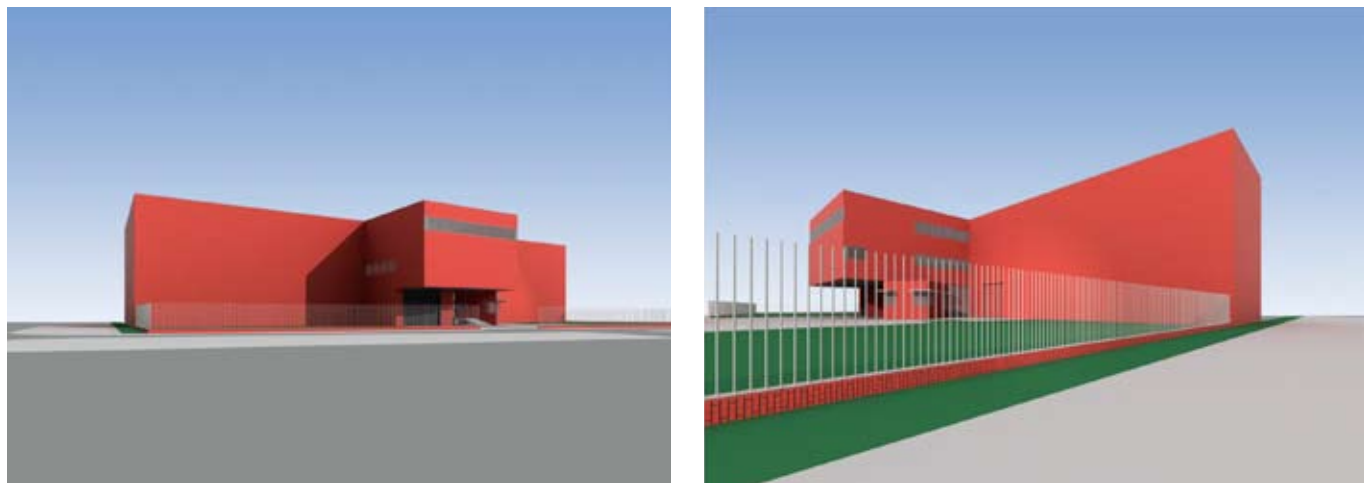
LUYKENCOLLECTIE IN EEN DIGITAAL 'BLADERBOEK'

Sinds 1999 heeft de Luykencollectie een plaats veroverd in de vaste opstelling van het museum. In zaal 15, die gewijd is aan oorspronkelijk particuliere verzamelingen in de museumcollectie, is een hoek ingericht met objecten, geschonken door de familie Van Eeghen. Naast schilderijen is hierin een vitrine opgenomen met boeken uit de collectie Luyken. Bovendien worden in de twee tekeningenvitrines geregeld tekeningen en prenten van Jan en Casper Luyken getoond, in afwisseling met tekeningen en prenten uit een van de andere verzamelingen, die in deze zaal worden getoond.

Begin 2008 is in deze zaal bovendien nog een zogenaamd 'digitaal bladerboek' voor de Luykencollectie geplaatst. Naast enkele stukjes over de totstandkoming van de verzameling door Christiaan Pieter van Eeghen (1816-1889), het leven van vader en zoon Luyken en een uitleg over hun werkwijze (de etstechniek wordt met behulp van een kort animatiefilmpje getoond), wordt aan de hand van een tiental thema's een indruk gegeven van het werk van de Luykens. In een spel, waarbij men zes verschillen moet zoeken tussen twee verschillende uitgaven van een prent, wordt duidelijk gemaakt hoe de kostbare koperplaten soms hergebruikt werden door gedeeltes van de voorstelling uit te slijpen en te vervangen door een andere. Vanaf eind 2008 zal dit 'digitale bladerboek' ook via de website van het Amsterdams Historisch Museum bekeken kunnen worden.

Ontwerp van architect Wim Quist.

EEN ROODSTENEN FORT AAN HET IJ

Interview met Pauline Kruseman en Lucie Snoeker over het nieuw te bouwen depot

‘Het is de kroon op ons museumwerk, we zijn er zeventien jaar mee bezig geweest, met tussenpozen weliswaar, maar de laatste vijf jaar heel intensief...’ Het legendarische enthousiasme van Pauline Kruseman spat er nu af. De bouw van het nieuwe depot in Amsterdam Noord is een feit, de gemeenteraad heeft de uiteindelijke begroting goedgekeurd. Ze kan met een gerust hart met pensioen gaan: voor die prachtige stadscollectie komt er een depot van het allerhoogste niveau. ‘Het nieuwe depot wordt the top of the bill’, glundert ze, ‘We hebben dan ook een fantastisch team en ik hecht eraan hier de namen van de leden van het projectteam te noemen: vanuit het museum houdt Lucie Snoeker er zich mee bezig als projectleider, Ellen van de Laar, hoofd Financiële Zaken, voor de cijfermatige zaken uiteraard, Cindy Zalm, teamleider Behoud & Beheer, neemt de toekomstige inrichting en verhuizing voor haar rekening en Gusta Reichwein, hoofd Collectie, vanwege haar functie vanzelfsprekend, en ze stuurt specifiek het in zo goed mogelijke staat brengen van de collectie aan. In 2009 kregen wij voor deze onderhoudswerkzaamheden een prachtig extra krediet van de gemeente. Maria Pieterse en John Groot van het ProjectManagement Bureau van de gemeente Amsterdam verzorgen het bouwmanagement, zoals de procedures van aanbesteding. Ze vinden dit een interessant project, want een museumdepot hebben ze nog nooit gebouwd. Voor de technische installaties doen we een beroep op het bureau Galjema B.V. met Fokko Mienstra, die ons ook altijd adviseert in het museum. En dan zijn er natuurlijk Wim Quist en Jan Kroon van Quist Wintermans Architecten. Toen ik voor het eerst bij Wim Quist kwam met de wens een schoenendoos nodig te hebben met een flink slot erop, dan zijn we dik tevreden, zei hij: je hebt niet voor niets een architect in de arm genomen, mag ik het ook iets van allure geven? Vervolgens heeft hij ons hele programma van eisen gehonoreerd en er toch nog een prachtige architectonische lijn in kunnen brengen en daar zijn we zó blij mee.’

Foto links:

Op 17 december keurde de Gemeenteraad van Amsterdam definitief de financiering van het nieuw te bouwen depot goed. In de vergaderzaal van het museum werden op 18 september de opdrachten voor het nieuw te bouwen depot getekend. V.l.n.r. Cindy Zalm, Wim Quist, Pauline Kruseman en Lucie Snoeker.

Foto rechts:

Pauline Kruseman tekende de opdrachten in aanwezigheid van Wim Quist en Jan Kroon van Quist Wintermans Architecten, Hans Laagland van Witteveen+Bos, Fokko Mienstra van Galjema B.V., John Groot, Maria Pieters en Dick ter Berg van PMB (ProjectManagement Bureau), Lucie Snoeker, Ellen van de Laar, Gusta Reichwein, Peter Jacobs en Cindy Zalm van het museum. Na het tekenen werd aan Pauline gevraagd symbolisch de eerste paal te slaan!

Restaurator Paul Born heeft de consoleklok uit de Regentenkamer onderhanden. Hij is het carillon van de klok aan het afstellen, het uurwerk staat iets verder op de werktafel.

Het ‘verhuisklaarmaken’ van de collectie wordt heel zorgvuldig en liefdevol uitgevoerd door de medewerkers van de afdeling Collectiebeheer, behoudsmedewerkers van de firma Gerlach Art Packers B.V., en met hulp van vele vrijwilligers. Op de foto hieronder, tweede van links, coördinator van dit project, Inge Jolijn Schoone.

Lucie Snoeker bevestigt Pauline haar euforie over het ontwerp: ‘Het is een kasteeltje eigenlijk, een fortje, we hebben daarom een ander terrein gekregen dan oorspronkelijk de bedoeling was. Het depot komt nu in Amsterdam Noord aan het IJ te staan – kunnen mensen in rondvaartboten er ook van genieten –, op een terrein van zo’n 4.300 vierkante meter, het gebouw is in z’n volle lengte 86 meter’. ‘En van rood baksteen’, vult Pauline aan, ‘net als de huizen in de oude en 19de-eeuwse stad en net als ons eigen Burgerweeshuiscomplex, dat was ook een wens.’ We bekijken met z’n drieën de ‘artists impressions’ van het depot aan het IJ. Er staat een hoog hek omheen. ‘Het is goed beveiligd’ legt Lucie uit, ‘dus ik ga daar niet al te veel over vertellen, maar wel een beetje want we zijn er best trots op. Ten eerste het gebouw zelf, dat bestaat uit drie verdiepingen, waarvan de onderste verdieping pas op 1,20 meter bóven straatniveau begint. Die eerste 1,20 meter is van behoorlijk massief cement en gaat apart ter plaatse gestort worden. Géén ‘prefab’ dus. Dit is een belangrijke veiligheidsmaatregel tegen bijvoorbeeld wateroverlast. Ook voor transporten hebben we een veiligheidsprocedure. Aanbellen, binnenrijden, dan gaat het hek dicht en het ‘truckdock’ pas open, de speciale laadruimte voor de vrachtwagens. Het truckdock kan pas weer dicht als alle uitlaatgassen eruit zijn. Dan mag de laadklep open en gaat het transport direct naar de pakruimte. Zoals je ziet hebben de beide zijgedeelten van het gebouw geen ramen, daar bevinden zich de depots en die zitten potdicht.’ Pauline wijst op de tekening: ‘Hier in het middengedeelte komen de kantoren en prachtige ateliers. Dit gedeelte heeft vanzelfsprekend wel ramen. De medewerkers van depotbeheer, de restauratoren en de fotograaf zullen wisselend in het nieuwe depot en in het museum werkzaam zijn. Het is veel te belangrijk dat zij een verbondenheid met het museum en het museumwerk houden.’

‘Het gebouw is heel efficiënt ingedeeld’, vertelt Lucie, ‘omdat alles wat er aan de collectie moet gebeuren in het middendeel plaatsvindt, zijn de lijnen naar beide naastgelegen depotruimten zo kort mogelijk. In dit centrale deel is het kantoor voor de medewerkers van depotbeheer gevestigd, hier zijn de restauratieateliers, een atelier voor de fotograaf, er is een multifunctionele zeer grote ruimte, waar zaken helemaal kunnen worden uitgelegd, we hebben er een studieruimte die ook door mensen van buiten, na afspraak, gebruikt kan worden en er is een eigen klimaatkamer, zodat we zelf de objecten kunnen behandelen, bijvoorbeeld het uitvriezen van (on)gedierten. Dat scheelt tevens transporten heen en weer. En in de speciale pakruimte vindt het in- en uitpakken van objecten plaats die of op reis gaan of juist weer thuis komen. Voor de inrichting van de depots gebruiken we zoveel mogelijk standaardkasten, wel kasten overigens die voor museumobjecten zijn gemaakt. Sommige objecten vereisen aangepaste kasten, dat is weliswaar wat duurder, maar dat kan in verband met afwijkende maten soms niet anders.’

‘Het is een gebouw waarvan je hoopt dat het heel lang zal staan’. Pauline werpt, vast niet voor de laatste keer, een trotse blik op het rode fort. ‘Onze wens was dan ook dat er uitbreiding mogelijk zou zijn. Hier heeft Wim Quist onmiddellijk bij het ontwerp rekening mee gehouden. Aan het depotgedeelte kunnen nog twee bouwdelen worden aangebouwd, aan de voorkant. Dat is allemaal voor de verre toekomst, het nieuwe depot is uitstekend zoals het nu is, maar het kán. Wim Quist stelde van meet af aan dat het gebouw, en ik citeer hem “een sculpturale burcht in rode baksteen” moest worden en hij is daar zeker in geslaagd!’, besluit Pauline triomfantelijk.

Omdat het museum, de organisatie, in 2009 zal verzelfstandigen, gaat het nieuwe depot niet door het museum worden gebouwd, zoals oorspronkelijk de bedoeling was, maar door de gemeente Amsterdam. De museumcollectie is tenslotte van de stad en die collectie hoort in een gebouw van de stad te huizen, zoals ook het voormalige Burgerweeshuis van de stad blijft.

DE VERZELFSTANDIGING!

Op de vraag wat de verzelfstandiging nu precies voor de organisatie betekent, gaat Pauline er eens goed voor zitten. ‘Het mooie van de verzelfstandiging is dat je als organisatie slagvaardiger kunt opereren. De overheid, de gemeente in dit geval, heeft geen directe bemoeienis meer met de beheersorganisatie, daartoe is de Stichting Amsterdams Historisch Museum in het leven geroepen met een Raad van Toezicht, als orgaan dat toezicht houdt op onder meer de doelstellingen, beleid en financiën van de Stichting. Deze constructie geeft een veel grotere vrijheid, je kunt bijvoorbeeld als Stichting voorzieningen treffen in je begroting, zoals reserves opbouwen om op de lange termijn iets te kunnen realiseren, denk aan het vernieuwen van zalen. Voorheen was dat niet mogelijk. Omdat we zo zuinig waren – we hebben in 18 jaar nóóit een begroting overschreden –, hebben we wel eens wat overgehouden, maar dat vloeide dan terug naar de algemene middelen van de gemeente. Toen in het midden van de jaren '90 de Rijksmusea als eerste musea gingen verzelfstandigen, waarna successievelijk de andere overheidsmusea volgden, hebben we nog lang gedacht, laat ons maar een gemeente-instelling blijven, bij de gemeente zitten we goed. Het Stedelijk Museum verzelfstandigde en de Stadsschouwburg en zo langzamerhand werden we toch een beetje een vreemde eend in de bijt tussen de gemeentelijke diensten. Zeker toen vanaf 2006 de eerstelijnsvoorzieningen voor de burger prioriteit kregen in het gemeentelijke beleid. En hoe graag wij natuurlijk als Historisch Museum onder de eerstelijnsvoorzieningen voor de burger zouden willen vallen, is dat nu eenmaal niet zo. Hoewel het museum natuurlijk heerlijk is voor een stad om te hebben, zeker met zo'n topcollectie. Kortom, het werd duidelijk dat we met onze tijd moesten meegaan en dat betekende verzelfstandigen. De samenwerking met de Ondernemingsraad is gedurende het hele verzelfstandigingstraject zeer constructief en positief geweest en het was plezierig om zo te kunnen samenwerken. Er is gedurende tweeënehalf jaar door velen enorm hard aan gewerkt om de hele operatie van verzelfstandiging voor elkaar te krijgen. In het museumteam dat dit proces begeleidde zaten Lucie Snoeker, projectleider/adviseur strategie organisatieontwikkeling & ICT, Ellen van de Laar, hoofd financiële zaken, Ernst Ankersmit, hoofd P&O, Nadine Vriend, medewerker P&O, en ikzelf.

Ik heb het gevoel dat de hele museumorganisatie door de molen is gegaan en heel veel is ‘opgeschoond’. Naast de zorg voor de collectie om die in een optimale toestand te verhuizen, is het hele bedrijf omgekeerd. Alle medewerkers moesten uit dienst van de gemeente en in dienst van de Stichting komen, contracten nagekeken, bijvoorbeeld met bruikleennemers en -gevers, die ook geïnformeerd moesten worden. Eigenlijk moest je bewijzen dat je bestaat, met alle documenten erbij. We zijn dus tweeënehalf jaar intensief bezig geweest, niet alleen intern, we moesten natuurlijk alles keurig voorleggen aan de Wethouder, aan het College van B&W, de Commissie Cultuur en de Gemeenteraad, en dat neemt ook veel tijd.

Interview met Pauline Kruseman over de verzelfstandiging van het museum

Op de kamer van wethouder Carolien Gehrels het tekenen van de verzelfstandigingsovereenkomst, de collectiebeheerovereenkomst en de huurcontracten.

Foto Jan Faessen

Wethouder Carolien Gehrels heeft heel goed in dat proces geparticipeerd en op cruciale momenten ook echt een hele duidelijke rol gespeeld in het zoeken naar oplossingen als er verschillende gezichtspunten waren. Het gekke is, en dat zijn we niet gewend als museummensen die mooie tentoonstellingen maken of fraaie catalogi, dat het resultaat van dat hele omkeren van het bedrijf ‘slechts’ een ringbandje is met de verzelfstandigingsovereenkomst, de collectiebeheerovereenkomst, de huurovereenkomst enzovoort. Als het goed is, hoef je dat nooit meer uit de kast te halen. Dat zou voor het verzelfstandigingsteam het mooiste compliment zijn.

Het is fantastisch dat het allemaal op tijd is gelukt. De voorzitter van de Raad van Toezicht, Henk Brouwer, gaf een mooi compliment. Hij zei ‘ik heb nog nooit een verzelfstandiging zo goed en zo goed op tijd en doordacht tijdig afgerond zien worden’, en hij heeft diverse verzelfstandigingen meegemaakt.

Ik vind het heerlijk voor Paul Spies, directeur vanaf 2009 van de Stichting, en de Raad van Toezicht dat zij helemaal met een schone lei, letterlijk en figuurlijk, kunnen beginnen. Het museum krijgt hetzelfde subsidiebedrag als voorheen, vermeerderd met een bedrag voor de huur van het gebouw en een bedrag voor het groot onderhoud van het gebouw, maar wat heel fijn voor Paul Spies is, is dat het museum nu ècht kan participeren in het Amsterdamse Kunstenplan 2009-2012, hij weet dat hij voor vier jaar plannen kan maken, met een toezegging van de subsidie over een periode van vier jaar. Dat geeft zekerheid. Ook heb je als organisatie met een Raad van Toezicht een veel directere relatie dan in een gemeentelijk verband.

In die afgelopen 18 jaar hebben we gelukkig nooit een wethouder of de gemeenteraad in problemen gebracht. 't was mijn eer te na; ik had liever dat ze alleen maar dachten: wat een leuk museum! En wat gaat het daar goed! Ik geloof dat het ons heel redelijk gelukt is. Ik denk dat de nieuwe opzet meer van deze tijd is, ik heb dat in de loop der tijd zien veranderen en ben daarom ook blij met dit resultaat.

Wat ik heel erg leuk gevonden heb is de betrokkenheid van leden van Colleges van B&W en raadsleden bij het museum, velen kwamen hier graag met gasten. De collectie en de gebouwen zijn van de gemeente, die blijven ook van de gemeente, dus ook in een verzelfstandigde situatie blijft er een hele eigen en hechte verbondenheid tussen de Stichting Amsterdams Historisch Museum en de gemeente Amsterdam.’

Het verzelfstandigingsteam v.r.n.l. Lucie Snoeker, Nadine Vriend, Ernst Ankersmit, Ellen van de Laar en Pauline Kruseman.

Het vertrek van een gezelschap aanzienlijke heren na een vrolijke avondpartij
Cornelis Troost (1696-1750)

Pen en penseel in grijs en goudverf;
445 x 622 mm
Inv.nr. TA 10334

Het Huis te Merwede in de winter
(naar Albert Cuypp)

Jacob van Strij (1756-1815)
Waterverf; 419 x 564 mm
Inv.nr. TA 10873

BIJZONDER BUIKLEEN
MEER DAN 70 TEKENINGEN EN PRENTEN OP TOURNEE IN JAPAN

The Connoisseur's Eye: Master Drawings and Prints from the Amsterdam Historical Museum is de titel van de tentoonstelling – en van de bijbehorende catalogus – die van 11 oktober tot en met 24 november 2008 in het Tokyo University Museum of Arts in Japan was te zien en van 29 november 2008 tot en met 25 januari 2009 in het Huis ten Bosch Museum bij Nagasaki. Nu hebben we de afgelopen 15 jaar regelmatig samenwerkingsverbanden met en bruikleengaven aan Japan – onder meer met het Tobacco and Salt Museum in Tokyo – maar deze bruikleengave van 72 tekeningen en prenten uit onze internationaal befaamde collectie was wel heel bijzonder. Het eerste contact tussen ons museum en het Tokyo University Museum of Arts werd gelegd in 2004, toen de Japanse kunsthistoricus Hiroshi Kumazawa in ons museum tekeningen en prenten van Rembrandt kwam bestuderen. Hij raakte zeer onder de indruk van de kwaliteit van de totale verzameling en het idee om de hoogtepunten uit onze verzameling tentoon te stellen in het Tokyo University Museum of Arts, waar Kumazawa als onderzoeker werkt, was geboren in samenwerking met conservator Norbert Middelkoop. Hiroshi Kumazawa selecteerde de werken en koos naast beroemde 17de- en 18de-eeuwse meesters als Rembrandt en Cornelis Troost, ook 19de-eeuwse meesters, bijvoorbeeld Johannes Bosboom, omdat deze goed aansluiten bij de collectie van 19de-eeuwse werken op papier in het Japanse museum. En zo kon het gebeuren dat vier jaar later de ijsgezichten, figuurstudies, herbergtafelen, bijbelvoorstellingen, landschappen en nog veel meer van de grote meesters afreisden naar Japan om daar voor het eerst in deze omvang aan het Japanse publiek te worden getoond. Ze hingen er tezamen met werken uit de collectie van de Tokyo University Museum of Arts en met werken van Japanse kunstenaars die vanwege het perspectief zich in de westerse stijl van afbeelden interesseerden, wat een prachtig geheel opleverde.

Ijsvermaak

Hendrick Avercamp (1585-1634)
Penseel in bruine en grijze inkt, waterverf,
143 x 197 mm
Inv.nr. TA 10105

Een zingend meisje

Jan de Bray (1627-1697)
Zwart en rood krijt; 187 x 144 mm
Inv.nr. TA 10138

Twee mannenkoppen

Hendrick Goltzius (1558-1617)
Zachte metaalstift op een ivorkleurig
tabletje; 92 x 117 mm
Inv.nr. TA 10180

De familie Jacott-Hoppesack,
circa 1670
Pieter de Hooch (1629-1684)
Inv.nr. SA 41337
Verworven in 1998 met steun van de
Vereniging Rembrandt

MET STEUN VAN DE VERENIGING REMBRANDT

Het 125-jarig bestaan van de Vereniging Rembrandt mocht in 2008 op feestelijke wijze worden gevierd. De vereniging is de steun en toeverlaat voor tal van Nederlandse musea bij de aanschaf van kostbare kunstvoorwerpen. In de lustrumtentoonstelling in het Van Goghmuseum *125 grote liefdes*. Met steun van de Vereniging Rembrandt (tot en met 18 januari 2009) laten meer dan dertig Nederlandse musea voor één keer samen een selectie zien van de beste kunstwerken die zij dankzij de Vereniging Rembrandt hebben kunnen verwerven.

Het Amsterdams Historisch Museum is ook in het Van Goghmuseum vertegenwoordigd met de hemelglobe van Willem Jansz. Blaeu, vervaardigd in 1640 en met steun van de Vereniging Rembrandt in 1972 verworven. Sinds de oprichting van ons museum in 1926, toen gevestigd in het Waaggebouw op de Nieuwmarkt, konden 21 topstukken worden verworven, waar de Vereniging Rembrandt financieel aan bijdroeg.

Het Amsterdams Historisch Museum heeft in eigen huis een route uitgestippeld die de bezoekers langs deze aanwinsten leidt, te herkennen aan de VR125 stickers.

**Zilveren tabakspot van het
Amsterdamse Chirurgijngilde, 1761**
Toegeschreven aan Nicolaas van Diemen
(circa 1712-voor april 1789)
Inv.nr. KA 22098
Verworven in 2006 met steun van de
Vereniging Rembrandt

Huwelijksbeker, 1634 (jaarletter)
Toegeschreven aan Gerrit Valck
Inv.nr. KA 19174
Verworven in 1991 met steun van de
Vereniging Rembrandt

Het Huis Kostverloren aan de Amstel,
circa 1664
Jacob Isaacksz. van Ruisdael (1628/1629-1682)
Inv.nr. SA 38217
Verworven in 1981 met steun van de
Vereniging Rembrandt

De Vereniging Rembrandt is in 1883 opgericht door enkele Amsterdamse particulieren, onder wie Jacob Ankersmit, die de eerste voorzitter werd. Het doel was – en is nog steeds – de Nederlandse musea financieel te ondersteunen bij het aankopen van belangrijke kunstwerken. In de 19de eeuw vond een ware uittocht plaats van Nederlandse topkunst. In 1883 kwam de vermaarde tekeningencollectie ‘de Vos’ op de veiling. De musea hadden geen aankoopbudget, maar dankzij de oprichting van de Vereniging Rembrandt kon een groot aantal belangrijke tekeningen voor Nederland behouden worden.

In de eerste jaren werd steun gegeven in de vorm van leningen – de vereniging kon snel beslissen – die door het rijk of de musea geheel of gedeeltelijk werden terugbetaald. In de loop van de tijd zijn de doelstellingen verruimd: naast leningen werden ook schenkingen verleend en het ging niet alleen meer om behoud van stukken uit Nederlands bezit, maar ook om kunstwerken die zich in het buitenland bevinden. In 2002 werd een educatieve doelstelling toegevoegd. De vereniging groeide van 250 leden in 1883 tot ruim 9.000 leden in 2008. De steun wordt gegeven uit de opbrengsten van contributies, giften, nalatenschappen, en de opbrengst van het vermogen en, sinds 1960, uit de jaarlijkse bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds (bron: www.verenigingrembrandt.nl).

AANWINST/SCHENKING

Dr. Dirk Jacob Willet, 1855

Heinrich Siebert I

(werkzaam 1847-1865)

Pastel op papier, 42 x 34,5 cm

Schenking van de heer en mevrouw

Meischke-Willet ter gelegenheid van het

afscheid van Pauline W. Kruseman als

directeur van het Amsterdams Historisch

Museum, 2008

Inv.nr. TA 56466

Dirk Jacob Willet (1820-1868) was medicus en een oudere broer van de Amsterdamse kunstverzamelaar Abraham Willet (1825-1888). Dirk groeide op in het doktershuis van zijn vader aan de Keizersgracht 522. In 1854 trad hij in het huwelijk met zijn buurmeisje Maria Bloemen (1827-1865) met wie hij vier kinderen kreeg. Evenals zijn broer was Dirk Jacob geïnteresseerd in kunst. Hij was lid van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap en in 1864 behoorde hij tot een groep verontruste kunstminnende Amsterdammers die met financiële ondersteuning acht schilderijen van het Chirurgijngilde voor het hoofdstedelijke kunstbezit terugkochten. Dirk had van jongsaf een zwakke gezondheid. Hij leed aan tuberculose, een ziekte waaraan hij in 1868 zou bezwijken, drie jaar na de onverwachte dood van zijn echtgenote.

AANWINST/SCHENKING

Maria Willet-Bloemen, 1856

Heinrich Siebert I

(werkzaam 1847-1865)

Pastel op papier, 42 x 34,5 cm

Schenking van de heer en mevrouw

Meischke-Willet ter gelegenheid van het

afscheid van Pauline W. Kruseman als

directeur van het Amsterdams Historisch

Museum, 2008

Inv.nr. TA 56467

Een jaar nadat Heinrich Siebert het portret van Dirk Jacob Willet schilderde, vervaardigde hij het tegenstuk van diens echtgenote Maria Bloemen (1827-1865). Siebert, een van oorsprong Duitse kunstenaar over wie weinig bekend is, bracht als rondreizend portrettist verschillende keren een bezoek aan Amsterdam, waar hij leden uit de 'beau monde' vereeuwigde. De families Willet en Bloemen woonden jarenlang naast elkaar aan de Keizersgracht, tussen de Leidsestraat en de Nieuwe Spiegelstraat. De trouwerij van Dirk en Maria werd op 4 mei 1854 luisterrijk gevierd. Het huwelijk was gelukkig en kinderrijk, maar duurde slechts kort. Alle medische kennis in de familie ten spijt overleed Maria Willet-Bloemen op 38-jarige leeftijd aan de gevolgen van een verwaarloosde, op zichzelf ongevaarlijke, infectie. Zij liet een ziekelijke weduwnaar en vier jonge kinderen achter: Jacoba Elisabeth (geb. 1855), Hendrik Jan (geb. 1857), Dirk Jacob jr. (geb. 1859) en Marius (geb. 1861), die na de dood van haar echtgenoot drie jaar later liefdevol werden opgenomen in het gezin van Jeanette Luden-Bloemen, Maria's kinderloze zuster.

AANWINST/SCHENKING

Jeanette Luden-Bloemen

Jozef Israëls (1824-1911)

Doek, 103 x 76 cm

Schenking van de heer en mevrouw

Meischke-Willet ter gelegenheid van het

afscheid van Pauline W. Kruseman als

directeur van het Amsterdams Historisch

Museum, 2008

Inv.nr. SA 56465

Jeanette Bloemen (1829-1915) was getrouwd met de Amsterdamse make-
laar Hendrik Luden (1822-1890), eigenaar van een fraaie verzameling
kunstwerken uit de Haagse School. De geportretteerde was een tante en
vanaf ook 1868 de stiefmoeder van de vier kinderen van haar zuster Maria
Bloemen (1827-1865) en zwager Dirk Jacob Willet (1820-1868), die beiden
jong overleden. Het ongedateerde schilderij zal omstreeks het midden
van de 19de eeuw zijn ontstaan, een periode waarin Jozef Israëls onder
invloed van zijn leermeesters J.A. Kruseman en J.W. Pieneman meer van
dergelijke geïdealiseerde portretten vervaardigde. Jeanette is weergege-
ven als een elegante dame, wat overeenstemt met het beeld dat tijdge-
noten van haar gaven als een van de best geklede vrouwen van haar tijd.
Het echtpaar Luden-Bloemen was zeer welgesteld en bewoonde het huis
Herengracht 512. Daarnaast bezaten zij het buitenverblijf Berg en Dal te
Baarn, waar Jacoba Elisabeth Willet en haar broertjes onbezorgde zomers
doorbrachten. Na het overlijden van tante Jeanette in 1915 waren de vier
kinderen Willet de enige erfgenamen. Al eerder had Marius uit respect
voor zijn stiefmoeder zijn eerstgeboren dochter naar haar vernoemd.

STICHTELIJKE POËZIEBUNDEL

Dankzij een schenking van de drie dochters Ann, Andrea en Marjorie uit de nala-
tenschap van Peter en Ruth Fleck (So.Orleans, Mass., Verenigde Staten), heeft
het Amsterdams Historisch Museum haar oude boekencollectie met een aantal
belangrijke werken kunnen verrijken. 'These books were donated to commemorate
the life-long friendship with Pauline Kruseman.'

Zo kon aan de collectie Luyken de daarin ontbrekende, eerste druk van de stich-
telijke poëziebundel *Jezus en de ziel* (1678) door Jan Luyken worden toegevoegd. Dit
was de eerste emblematabundel van Luyken, die hij zelf schreef en ook zelf van
illustraties voorzag.

Andere aanvullingen voor deze collectie zijn *Leerzame zinnebeelden (...)* (1758) door
H. Graauwhart en *Den schepper verheerlykt (...)* (4de dr., 1771) door J. Westerhoven,
waarin waarschijnlijk prenten naar Luyken zijn opgenomen. Hoewel er al één
exemplaar van een van Luykens laatste en belangrijkste werken *De Schriftuurlyke
Geschiedenissen en Gelykenissen* (1712) in de collectie aanwezig is, is voor tentoonstel-
lingsdoeleinden – men kan een boek immers maar op één plaats tegelijk openleg-
gen – een tweede exemplaar met dankbaarheid aanvaard.

Jan Luyken wordt vaak in één adem genoemd met zijn tijd- en vakgenoot Romeyn
de Hooghe als de belangrijkste boekillustratoren aan het einde van de 17de eeuw
en het begin van de 18de eeuw. In de museumcollectie miste echter een geheel door
Romeyn de Hooghe geïllustreerd werk, teneinde de beide prentkunstenaars enig-
zins met elkaar te kunnen vergelijken. Hierin is nu voorzien met een herziene druk
van *Hieroglyphica of Merkebeelden der Oude Volkeren (...)* uit 1735.

In de oude boekencollectie was geen enkel werk aanwezig van Joost van den
Vondel. Deze leemte heeft het museum nu kunnen invullen met een 1ste druk van
de *Vorstelijke Warande der Dieren (...)* uit 1617 en met een 2de dr. van het leerdicht
Toonnel des menschelicken levens uit 1661.

Ook ontbraken van andere belangrijke, Amster-
damse auteurs werken in de collectie, zoals Pieter de
la Court II en Lukas Rotgans. Van elk van hen wordt
één werk in de collectie opgenomen.

Het 11-delige werk *Ceremonies en coutumes des anciens (...)* (3de verm. dr., 1739) is geïllustreerd door
Luykens iets latere vakgenoot Bernard Picart en
diens leerlingen. Het museum bezit een aanzienlijke
serie getekende voorontwerpen voor de illustra-
ties in het deel over Joodse gebruiken. Bovendien
is bekend, dat Picart voor een aantal prenten in dit
11-delige werk ook boekillustraties van Luyken als
voorbeeld heeft gebruikt.

AANWINST/SCHENKING

Titelpagina van *Jezus En De Ziel. Een*

Geestelyke Spiegel voor 't gemoed,

Bestaande in veertig aangename en

stichtelyke Zinnebeelden. Vervat in Drie

Deelen, geïllustreerd door Jan Luyken,

Amsterdam

Archeologie

De afdeling Archeologie van het Bureau Monumenten en Archeologie heeft in 2008 vijf vindplaatsen onderzocht en zes kortlopende begeleidingen uitgevoerd.

EILAND UILENBURG

Een archeologisch onderzoek op de Oudeschans (7-9) leverde informatie over de inrichting van het eiland Uilenburg vanaf de aanleg ervan in 1592 tot in de 19de eeuw. In het begin stonden er op de oever allerlei houten gebouwtjes en werkplaatsen. Hiervan is op perceel 7 een houten vloer teruggevonden. Omstreeks 1625 is de werkplaats vervangen door een woonhuis. Achter het huis bevond zich een beerput uit de periode rond 1700. Op het naastgelegen perceel nr. 9 is in 1621-1622 een zwaar houten constructie gebouwd van minimaal 11 bij 5,60 meter. Het had waarschijnlijk geen woonfunctie maar diende eerder voor de opslag van hout. Op 17de-eeuwse stadsplattegronden en panorama's worden stelselmatig huizenhoge houtstapels op de oevers van Uilenburg afbeeld, maar archeologisch was hier nog weinig over bekend.

Opgraving 17de-eeuwse beerput aan de Oudeschans op Uilenburg.

Pispotten in een 16de-eeuwse beerput in de Oudezijds Armsteeg.

EILAND FUNEN

Vanwege geplande nieuwbouw werd tussen de Czaar Peterstraat en de Blankenstraat een archeologische verkenning uitgevoerd. Oorspronkelijk was dit onderdeel van het aangeplempte eiland Funen. Van de aanlegfase zijn pakketten donker zand, puin en stadsafval uit 1625-1675 aangetroffen waarmee de compacte blauw-grijze kleizoden van het eiland, die op de bodem van het IJ waren gestort, werden verhard. In 1657 legde de VOC hier een houthaven en zaagmolen aan als onderdeel van de werf op het naastgelegen eiland Oostenburg. Een laag zaagsel over de verhardingslaag houdt direct verband met de aanwezigheid van de zaagmolen. Vondsten uit de periode 1675-1875 zijn er niet aangetroffen, aangezien hier eind jaren '80 van de 19de eeuw een huizenblok is verzezen en het oorspronkelijke loopvlak is verwijderd.

OUDEZIJD'S ARMSTEEG

De vindplaats Oudezijds Armsteeg 6-14 bevindt zich in de oudste bewoningszone op de oostelijke oever van de Amstel. Hier zijn restanten van woonhuizen vanaf de 14de eeuw te verwachten. De Oudezijds Armsteeg was oorspronkelijk een sloot die tussen de 13de-eeuwse woonterpen vanaf de Warmoesstraat naar de Oudezijds Voorburgwal liep. In de 14de eeuw werd de sloot gedempt en werd het een doorgang naar de achtererven. Bij de opgraving is een 2 meter dik ophogingspakket van klei en veenplaggen teruggevonden. De oudste sporen van stenen huizen dateren uit de 14de eeuw. Ook kon een compleet houten huis van circa 10 x 5 m worden opgegraven. De zijwanden rustten op zware poeren op een onderlinge afstand van 1,80 meter. Het werd in de 15de eeuw vervangen door steenbouw. Toen werd er voor de achtergevel een nieuwe roosterfundering aangelegd. Vanwege verzakkingen is het uiteindelijk in de 19de eeuw gesloopt. In de eerste helft van de 17de eeuw is het buurpand verbouwd en van een grote kelder voorzien. In de 18de eeuw werden er voor de drinkwatervoorziening waterkelders aangelegd. Er konden vier beerputten met vondsten van huishoudens uit de 16de tot 18de eeuw worden gedocumenteerd.

Voorwerpen die afkomstig zijn uit opgravingen door de afdeling Archeologie van bureau Monumenten en Archeologie vallen onder de verantwoordelijkheid van het Amsterdams Historisch Museum.
Tekst Jerzy Gawronski, hoofd afdeling Archeologie, Bureau Monumenten en Archeologie.
Foto's Wiard Krook, bureau Monumenten en Archeologie

STADSWAL 1662

Onder de panden Marnixstraat 356 en 358 werd bij funderingsherstel zwaar muurwerk ontdekt dat afkomstig was van de stadswal uit 1663. De stadswal bestond uit een 1,80 meter brede schildmuur van rode baksteen (23 x 11 x 4,5 cm) met erachter tongewelven op dwarsribben die met klei waren gevuld. Het muurwerk was in de 19de eeuw gesloopt. Er waren nog 18 lagen baksteen over. De onderkant van de muur (de bovenzijde van het funderingshout) lag op 1,39 meter onder NAP. Dit komt overeen met de diepte van het funderingshout van de eerder opgemeten bolwerken Zeeburg, Muiden, Diemen en Oosterblokhuis.

KALVERSTRAAT TUSSEN SPUI EN MUNT

Bij de aanleg van een kelder konden verschillende bouwfases van het pand Kalverstraat 151 worden gedocumenteerd. De oudste fundering dateerde uit de eerste helft van de 15de eeuw. Dit betekent dat het perceel al bebouwd was voordat de Kalverstraat vanaf het Spui (Osjessluis) werd doortrokken naar het huidige Muntplein na de bouw van de Regulierspoort in 1480. Toen het 15de-eeuwse pand in de 17de eeuw werd gesloopt werd de nieuwbouw grotendeels op de oude fundering gezet. Daarna is het pand tot in de 20ste eeuw regelmatig verbouwd.

NOORD/ZUIDLIJN

Het archeologische werk richtte zich in 2008 vooral op het Rokin. Eerst werd in januari een deel van het noordelijke uiteinde van het Rokin uitgegraven. Hier kon de bedding van de Amstel in kaart worden gebracht tot 8 meter onder NAP. In de bouwput zijn ook funderingspalen en sloopresten van de voormalige beurs van Hendrick de Keyser uit 1608-1611 aangetroffen. In maart begon het archeologisch onderzoek bij de ontgraving van het diepe station op het Rokin. Het station (ca. 200 m. lang en 25 m. breed) zal in vijf fasen tot circa 27 meter onder NAP worden verdiept. De eerste ontgravingsfase, tot circa 6 meter onder NAP, nam enkele maanden in beslag. Op dit niveau was sprake van verschillende vullingslagen in de bedding van de (voormalige) Amstel met daarin grote hoeveelheden vondsten en materialen die in de loop der eeuwen in de rivier zijn gegooid of gevallen. Door de vondsten systematisch per laag en per vak te verzamelen krijgen de archeologen een beeld van de activiteiten die zich in de huizen en werkplaatsen op de oever hebben afgespeeld. Tijdens de tweede en derde fase van ontgraven kon worden vastgesteld dat er verschillende geulen in de Amstel waren die zich tot circa 12 meter onder NAP in het landschap hadden ingesneden. Behalve op het Rokin vond in 2008 ook onderzoek plaats op de stations Vijzelgracht en Ceintuurbaan. Hier werd het stramien van profielopnames en bemonstering ten behoeve van het onderzoek naar landschap, milieu en klimaat in de voorbije millennia voortgezet.

Archeologen onder de grond aan het werk in de historische bedding van het Rokin.

17de eeuwse sleutelbos, vondst uit het Rokin.

19de-eeuwse steengoed ansjovispot, vondst uit het Rokin.

14de-eeuws steengoed kannetje uit Siegburg, vondst uit het Rokin.

Museum Willet-Holthuysen

Passie voor Waaiers

29 oktober 2008 tot en met 29 maart 2009

Museum Willet-Holthuysen staat deze winter in het teken van de waaier, het elegante modeaccessoire dat dames al eeuwenlang gebruiken voor verkoeling. De getoonde waaiers zijn een selectie uit de omvangrijke verzameling van mejuffrouw Isabella Henriette van Eeghen (1913-1996), historica, adjunct-gemeentearchivaris en gepassioneerd verzamelaarster. De grote diversiteit maakt haar verzameling opvallend én aantrekkelijk. De oudste waaier dateert uit 1700, de jongste is in de 20ste eeuw vervaardigd. Ruim tweehonderd waaiers uit de collectie van mejuffrouw Van Eeghen zijn te bewonderen, thematisch gepresenteerd in de bovenzalen van Museum Willet-Holthuysen. De vormgeving door Barbara Bouw-Bukman van de tentoonstelling is modern maar terughoudend, met hier en daar een opvallend accent om de verschillende waaiers goed tot hun recht te laten komen.

Passie voor waaiers is georganiseerd ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, waaraan de collectie door mejuffrouw Van Eeghen is geschonken.

De opening van de tentoonstelling vond plaats op 28 oktober en werd verricht door Hester van Eeghen, tassen- en schoenenontwerpster en nichtje van mejuffrouw Van Eeghen.

Samenstelster van de tentoonstelling, conservator Annemarie den Dekker, wordt gefeliciteerd door Norbert van den Berg, voorzitter van het KOG.

Waaier met verbeelding van de Fotografie d.m.v. het portret van de uitvinder Louis Jacques M. J. M. Daguerre (1787-1851)

Detail
Frankrijk, circa 1839
Ivoor, goudverf, bedrukt en beschilderd papier

Een passie voor waaiers De sierlijke obsessie van Isa van Eeghen

Tot de vele bijzondere verzamelingen van het jubilerende Koninklijk Oudheidkundig Genootschap behoort de unieke waaiercollectie van historica Isa van Eeghen – vanaf eind deze maand te bewonderen in Museum Willet-Holthuysen op de Herengracht. Minstens zo apart als de waaiers zelf was hun verzamelaarster.

Een gedreven historica, een bezeten allesweter en daarnaast een gepassioneerd verzamelaarster, eigenzinnig en innemend tegelijk. De in 1996 overleden Isabella Henriette (Isa) van Eeghen was een opvallende, uit de historiografie van Amsterdam niet weg te denken vrouw. Iemand wier rusteloze nieuwsgierigheid bijna alle aspecten van het Amsterdamse verleden betrof. Zij liet na haar dood meer dan 750 publicaties na én een bijzondere verzameling van ruim 1000 waaiers.

Isa van Eeghen, geboren in 1913, groeide op in een vooraanstaand en cultuurminnend Amsterdams bankiersgezin. Na haar studie geschiedenis en haar promotie kwam zij in dienst bij het Gemeentearchief, waar zij het al binnen enkele jaren bracht tot de positie van adjunct-gemeentearchivaris. Ze werd bovendien (ook als redactrice van het maandblad en jaarboek van het Genootschap Amstelodamum) een van de meest gepassioneerde onderzoekers van de stadsgeschiedenis. Ze publiceerde steevast onder de naam 'Mej. Dr. I.H. van Eeghen' en hechtte er als ongetrouwde vrouw ook aan dat ze (behalve door echte intimi) als 'Juffrouw Van Eeghen' werd aangesproken.

Hoewel de Van Eeghens van oudsher op charitatief en cultureel gebied buitengewoon royaal waren – ze waren onder andere betrokken bij de aanleg van het Vondelpark, de bouw van het Concertgebouw en het ontstaan van een historisch museum – hield de intellectuele familie niet van uitgaan en deed niet mee aan verkwistende diners en feesten. Ook Isa werd zuinig opgevoed, 'Het was heel verkeerd om uitgaven speciaal voor jezelf te doen, zo iets deed je niet'. Grote geldbedragen werden alleen uitgegeven aan bijzondere antiquiteiten en tekeningen.

Nevenstaand artikel is van de hand van Annemarie den Dekker, conservator in ons museum en samenstelster van de tentoonstelling. Het artikel verscheen eerder in het tijdschrift *Ons Amsterdam*, oktober 2008, pp. 400-402, www.onsamsterdam.nl

Exportwaaier met hanengevecht

China, circa 1700
Gesneden ivoor, rode lak, goudverf

Deze uit China afkomstige waaier is een van de vroegst gedateerde exemplaren uit de collectie van Van Eeghen. Afgebeeld is een hanengevecht. De toeschouwers zijn – aan de kleding en de gezichten te zien – westerlingen. Dit soort waaiers werden speciaal voor de Europese markt gemaakt. Juffrouw van Eeghen kocht deze waaier in 1965 voor 200 gulden bij het Amsterdamse veilinghuis Paul Brandt.

Reclamewaaier warenhuis Galeries Lafayette Parijs

Signatuur: Gabriel Ferro
Frankrijk, 1926
Hout, bedrukt papier, zilververf

Waaiertje met boer en boerinnetje

Nederland, circa 1955-1975
Hout, bedrukt papier

Opwindend ogenblik

Isa's vader, Christiaan van Eeghen, was een verwoed verzamelaar. Hij erfde in de jaren '10 van de 20ste eeuw van zijn zwager een prachtige collectie topografische tekeningen van Amsterdam die hij onderzocht en uitbreidde. Na haar vaders dood erfde Isa de collectie en breidde deze vervolgens zelf verder uit. Uiteindelijk schonk Isa de verzameling aan het Gemeentearchief en financierde ze ook enkele aankopen. Zo gaf ze het Archief een blanco cheque om op een veiling de ontbrekende tekeningen uit het dagboek van Christiaan Andriessen – geërfd van haar vader – aan te schaffen. Jaren had haar speurtocht naar de ontbrekende tekeningen geduurd, tot ze opdoken op een veiling. Zij vond het 'een van de opwindendste ogenblikken' uit haar leven. Van Eeghens eigen soberheid was legendarisch. Zo kon ze weken in dezelfde kleren lopen, 'te lui om zelfs maar over kleding na te denken'. Het enige wat zij daadwerkelijk voor zichzelf kocht, waren waaiers. De passie voor verzamelen – dat moge duidelijk zijn – was haar niet vreemd.

Haar waaierverzameling begon in 1951 met de aankoop van een waaier voor de prijs van één gulden. Op dat moment was zij juist bezig aan een artikel over de Amsterdamse waaiermakers die hier van 1682 tot 1832 werkzaam waren; het verscheen in 1953 in het Jaarboek Amstelodamum. Tot die tijd had zij naar eigen zeggen nooit een antieke waaier in handen gehad. Maar het toeval wilde dat de kunsthistoricus prof.dr. J.Q. van Regteren Altena, die wist van haar waaiermakers-onderzoek, haar attendeerde op een waaier die bij een uitdrager te koop lag. 'Beleefdheid gebod mij om erheen te gaan'. Zo begon het. Een dag later kocht ze al haar tweede waaier, voor f 3,50, de vroegste Hollandse kerkwaaier die haar verzameling kent.

Na de eerste aankopen beperkte Isa zich tot waaiers uit de periode 1682-1832, veelal met Bijbelse en mythologische voorstellingen. Na onderzoek bleek echter haar eerste waaier niet 18de-eeuws, maar laat 19de-eeuws te zijn. Al gauw kocht zij ook latere exemplaren om de verschillen in geïmiterde stijlen te leren kennen. Sindsdien verzamelde ze waaiers uit elke tijd.

Obsessie

Van Eeghen kocht op veilingen en bij antiquairs in Amsterdam, Londen en Parijs. De verzameling groeide uit tot een rijke en uiteenlopende collectie van ruim 1000 waaiers.

De eerste 700 heeft zij van een nummer voorzien. Ze beschouwde de waaiers als echte studieobjecten. Andere waaierverzamelaars – zoals de Amsterdammer Felix Tal – richtten een kamer, vitrine of toonkast in met de topstukken. Dit was niet de manier waarop Van Eeghen met haar waaiers omging. Het was niet het elegante, vrouwelijke wat haar in het object aantrok of de esthetische of kunsthistorische waarde, maar eerder de historische informatie rond de waaier. In haar huis op de Prinsengracht lagen ze, doorgaans gesloten, her en der verspreid. De waaiers waar ze op dat moment onderzoek naar deed lagen echter opengespreid op of rond de tafel. Een slechte staat van een waaier was geen reden deze niet aan te schaffen, de historische waarde bleef immers gelijk.

Van Eeghen volgde nauwgezet alle publicaties en tentoonstellingen over waaiers in binnen- en buitenland. Ook onderhield ze nauwe contacten met de in 1975 opgerichte Londense Fan Circle, die zowel Engelse als buitenlandse leden had. Niettemin vond zij het ook na vele jaren verzamelen nog moeilijk te zeggen of een waaier Nederlands of buitenlands was. In alle aspecten was zij geïnteresseerd. Zo onderzocht ze onder meer het gebruik van de waaier in Amsterdamse kerken en de gang van zaken in een waaierfabriek. Hoewel verschillende waaiers in haar artikelen terugkomen, is het merendeel nooit door haar beschreven of gedocumenteerd.

Huwelijkswaaier Catharina Fock en Christiaan van Eeghen

Detail
Nederlaerd, 1781
Parelmoer, ivoor, bladmetaal, beschilderd perkament, goudverf

Deze huwelijkswaaier is afkomstig uit de familie Van Eeghen. Op 21 augustus 1781 trouwden de doopsgezinde Christiaan van Eeghen met Catharina Fock in Amstelveen. De fraaie waaier met het aan Eros gewijde blad zal veel bewondering hebben gewekt.

Het verzamelen van nieuwe waaiers werd in de loop der jaren bijna een obsessie. Naast waaiers werden ook waaierbladen, prenten en afbeeldingen met waaierende dames aan de verzameling toegevoegd, en zelfs kaarten, asbakken en sieraden in waaier vorm. Niet alleen Van Eeghen zelf kocht waaiers voor haar collectie, ook familie, vrienden en kennissen brachten waaiers uit alle windstreken voor haar mee. Als gevolg daarvan is de verzameling zo divers dat het moeilijk is een indeling te geven. Elk exemplaar had voor de verzamelaarster iets bijzonders. Hier lichten wij er drie opvallende uit.

Reclamewaaier

Een van de 18de-eeuwse waaiers is afkomstig uit de familie Van Eeghen. Hij was bestemd voor een bijzondere gelegenheid: een huwelijk. Huwelijkswaaiers werden meestal zorgvuldig bewaard en daarom zijn juist dit type waaiers met toepasselijke voorstellingen met allerlei symbolen van het huwelijk bewaard gebleven. Op 21 augustus 1781 trouwden twee van Isa's voorouders, de doopsgezinde Christiaan van Eeghen en Catharina Fock, in Amstelveen. De fraaie waaier met blad gewijd aan Eros zal daar veel bewondering hebben gewekt.

Een van de oudste waaiers uit de verzameling is een uit China afkomstig exemplaar van ivoor, beschilderd met rode lak en goudverf uit ca. 1700, waarop een hanengevecht staat afgebeeld. De toeschouwers zijn kennelijk westerlingen, dus de waaier zal zijn bedoeld voor de Europese markt. Een geheel ander soort waaier is de reclame- en souvenirwaaier. Deze waaier deed zijn intrede in de 19de eeuw naar aanleiding van de wereldtentoonstellingen, de uitbreiding van het spoorwegennet, het toerisme, sportevenementen en de opening van grote warenhuizen. Een mooi voorbeeld is die van Galeries Lafayette in Parijs, in 1926 ontworpen door Gabriel Ferro. Op de voorzijde staat een vrouw met een spiegel in de hand, op de achterzijde een vrouw in avondjapon en een reclametekst van het warenhuis.

Nog tijdens haar leven gaf Van Eeghen te kennen dat de waaierverzameling na haar overlijden moest worden geschonken aan het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap. Ook had Isa al verschillende bedragen op een KOG-rekening laten storten ten behoeve van een waaier-restaureatiefonds. In 1997 (een jaar na haar dood) is een waaiercommissie ingesteld die zich bezighoudt met het inventariseren en beschrijven van de collectie. Inmiddels wordt een deel van de verzameling schoongemaakt, geres-taureerd en gedigitaliseerd. Daardoor kunnen ook toekomstige generaties van het resultaat van Van Eeghens verzameldrift blijven genieten.

Isa van Eeghen in de keuken van haar huis Prinsengracht 590. Dit was haar favoriete werkplek.
Foto Doriann Kransberg, Stadsarchief Amsterdam

Internationale samenwerking

Entrepreneurial Cultures in European Cities (Entercult). *Ondernemersculturen in midden- en kleinbedrijf in zeven Europese steden* is een door de Europese Unie vanaf 2008 gesteund project. Het project is allereerst gericht op economische, maatschappelijke en culturele strategieën van ondernemers die vrij onlangs een bedrijf hebben gestart; velen van hen zijn in de afgelopen decennia naar Europa geëmigreerd of zij zijn nakomelingen van immigranten. Ten tweede staat de klantenkring centraal, die vaak ook een immigrantenachtergrond heeft. Daarnaast onderzoeken de deelnemende musea en culturele organisaties wat een mogelijke bijdrage kan zijn van ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf aan een nieuw Europees burgerschap. In alle deelnemende steden is de culturele en etnische diversiteit van de bevolking vrij groot. De partners in dit project zijn Staatliche Museen zu Berlin - Museum Europäischer Kulturen in Berlijn; Volkenkundig Museum in Zagreb; Volos Stedelijk Centrum voor Geschiedenis, Documentatie en Archieven in Volos, Griekenland; Institut de Formation Sociale in Luxemburg; Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona in Barcelona; National Museums and Galleries on Merseyside in Liverpool; Imagine Identity and Culture in Amsterdam Zuidoost. Geassocieerde deelnemers zijn Nachbarschaft's Museum e.V te Berlijn, Stadsmuseum van Tallinn in Estland en Centre de Documentation sur les Migrations Humaines in Dudelange, Luxemburg. Het Amsterdams Historisch Museum heeft het project namens de partners voor subsidie in Brussel ingediend en zal gedurende de looptijd van het project als eindverantwoordelijke en coördinator optreden. Renée Kistemaker, senior consultant onderzoek en beleidsontwikkeling in ons museum, voert namens het museum het coördinatorschap. Alle deelnemers zijn stads-, of volkenkundige musea of culturele centra die zich onder andere sterk bezighouden met de culturele diversiteit en participatie. Iedere projectpartner zal een bijdrage leveren vanuit de eigen beroepsmatige expertise. Het voorbereidende werk voor en de resultaten van verschillende lokale tentoonstellingen en activiteiten vormen hiervoor de basis. In het geval van ons museum betreft dit de tentoonstelling *Buurtwinkel*, die is gepland in de herfst van 2010. Tijdens werkontmoetingen en op het interactieve platform van de speciale project-website zullen museummedewerkers, bij lokale projecten betrokken ondernemers en andere betrokkenen informatie, expertise en resultaten uitwisselen. Het is de bedoeling dat daarbij transnationale nieuwe, creatieve en innovatieve netwerken ontstaan. Veertien jonge museummedewerkers zullen bovendien in een uitwisselingsprogramma tussen de zeven steden een indruk kunnen opdoen van de ideeën en de aanpak van collega's. Daarnaast zijn de einddoelen een gezamenlijke interactieve website, een digitale tentoonstelling over Europese ondernemers en hun klanten, een publicatie over hetzelfde onderwerp en een virtuele verzameling van tastbaar en immaterieel erfgoed van ondernemers in de deelnemende Europese landen. Medio september 2008 – het project loopt tot 31 augustus 2010 – was de eerste werkontmoeting in Amsterdam, bij ons museum en bij Imagine Identity and Culture. Hier stond het thema outreach work centraal, een methode die onder meer in 2002 en 2003 door ons museum is verkend en toegepast voor de tentoonstelling *Oost. Amsterdamse buurt* en de website *Het Geheugen van Oost*. Er volgen nog ontmoetingen in Volos, Barcelona en in Berlijn. De slotconferentie zal plaatsvinden in Liverpool.

Coördinator Renée Kistemaker.

Het Europese Unie-project is het laatste dat zij als senior consultant voor het Amsterdams Historisch Museum, tot aan de afloop van het project, in goede banen zal leiden.

Sinds 1971 is Renée werkzaam in het museum en in 2009 gaat zij met pensioen.

AANWINST/SCHENKING

Mr. Sjoerd Anne Vening Meinesz
Jan Pieter Veth (1864-1925)

Potlood in zwart en grijs op papier,
51 x 38 cm

Schenking mr. W.O. Russell ter gelegenheid van het afscheid van Pauline W. Kruseman als directeur van het Amsterdams Historisch Museum, 2008
Inv.nr. TA 56463

Met de woorden 'Ik kom niet als burgervader, doch als regent' had Sjoerd Anne Vening Meinesz (1833-1909) in de stad Rotterdam het burgermeestersambt aanvaard. De conservatief-liberale Meinesz was er zeer succesvol geweest. Tien jaar later, in 1891, mocht hij zijn strenge hand in Amsterdam proberen. Hoewel geboren Harlinger kende hij Amsterdam goed. Hij had er gestudeerd en was er hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad geweest. Ook in de Amsterdamse politiek had hij zich al geroerd, als raadslid (1866-1875) en als wethouder van Financiën (1869-1872). Vanwege zijn huwelijk in 1872 met jkvr. Cornelia Anna Clasina den Tex (1852-1928), dochter van de toen zittende burgemeester jhr. C.J.A. den Tex, kon hij zich na 1875 niet herkiesbaar stellen.

Burgemeester Vening Meinesz en zijn echtgenote bewoonden jarenlang een huis in de Gouden Bocht van de Herengracht, nr. 456. Na een botsing met de raad over het politiebeleid diende de onbuigzame Vening Meinesz in 1901 zijn ontslag in.

De eminente kunsthistoricus en tekenaar Jan Veth heeft Vening Meinesz geportretteerd in de burgermeesterskamer in het Prinsenhof, het voormalige stadhuis aan de Oudezijds Voorburgwal. Aan de muur is het schilderij met het middeleeuwse stadhuis te herkennen, geschilderd door Pieter Saenredam, dat tot na de Tweede Wereldoorlog in die kamer heeft gehangen.

SPEECH GUS VAN DER FELTZ

bij het afscheid van de bestuursleden van de Stichting Genootschap Amsterdams Historisch Museum op 19 november 2008

'Een grote verrassing is ons bereid, door de aanwezigheid van hen die in de afgelopen 50 jaar de geschiedenis van het Amsterdams Historisch Museum hebben geschreven of dat in de toekomst nog zullen doen. Vandaar deze vogelvlucht.

In 1960 verhuisden de weeskinderen van het Burgerweeshuis naar een nieuw huis, ontworpen door Aldo van Eyck, naast het Olympisch Stadion. Voorwaar een moedige beslissing van de regenten in die tijd. Kort daarna begon de Gemeente het oude Burgerweeshuiscomplex om te vormen tot het Amsterdams Historisch Museum.

Simon Levie werd in 1963 directeur van het Historisch Museum en Museum Willet-Holthuysen en kort daarna kwam Bob Haak het team versterken. Stelt u zich eens voor: een leeg gebouw waarin honderden kinderen hebben gewoond, tevens een monument en in dit lege monument moet een museum worden gehuisvest.

Levie en Haak gingen aan de slag met architect Bart van Kasteel, Monumentenzorg leverde Daan Schippers, terwijl voor de inrichting Wim Crouwel werd aangetrokken.

Zij ondervonden veel steun van wethouder Wim Polak van Financiën en Kunstzaken en van wethouder Roel de Wit van Publieke Werken. Tussen Simon Levie en Bob Haak kwam in perfecte harmonie een efficiënte taakverdeling tot stand: Simon zorgde voor de externe zaken en Bob hield zich vooral met de inrichting bezig. Ook de uitbreiding van de kernverzameling van het stadsbezit betekende enorm veel werk.

Na twaalf jaar arbeid ging volgens planning in 1975 het museum officieel open ter gelegenheid van het 700-jarig bestaan van Amsterdam. Er was iets groots verricht.

Onze Stichting was al in 1960 opgericht als 'Stichting tot Bevordering van de Inrichting van een Nieuw Historisch Museum'. In dat jaar had de familie Dreesmann besloten de grote en belangrijke collectie over Amsterdam van de overleden collectioneur Willem Dreesmann te veilen, toen met de gemeente geen overeenstemming kon worden bereikt over de voorwaarden van overdracht van de collectie en het huis (toekomstig museum) aan de stad. Onder leiding van Delprat, voorzitter van de Kamer van Koophandel en met de Junior Kamer Amsterdam, werd met succes een bliksemactie gestart, waarvan de opbrengst door burgemeester Van Hall werd verdubbeld. Hiermee kon op de veiling een deel van de collectie worden gered. Onze Stichting werd de eigenaar en gaf de verworven collectie vervolgens in bruikleen aan het Amsterdams Historisch Museum. Simon Levie werd kort na de opening van het Historisch Museum hoofd-directeur van het Rijksmuseum, maar hij bleef een vriend van en een steun voor het Amsterdams Historisch Museum.

Bob Haak volgde hem op tot hij in 1986 met pensioen ging. Gewapend met een grote kennis en een feilloos oog zette hij het museum in gang, wat niet eenvoudig was, want het museum werd al spoedig door een gemeentelijke bezuinigingsronde getroffen. Ondanks dat heeft hij veel tot stand gebracht. Wij zijn hem veel dank verschuldigd.

In januari 1991 werd bekend dat de zakelijk leider van het Tropenmuseum, Pauline Kruseman, de nieuwe directeur zou worden van het Amsterdams Historisch Museum en Museum Willet-Holthuysen. Pauline ging voortvarend aan de slag en in 17 jaar hebben zij en haar medewerkers keihard gewerkt. Ze motiveerde en inspireerde hen om samen het Amsterdams Historisch Museum te zijn.

Wat zagen wij daarvan? In vogelvlucht wederom.

In de vaste opstelling werden de zalen voor de 19de en de 20ste eeuw her- respectievelijk ingericht, de overige zalen werden vernieuwd of verbeterd, er kwam een nieuwe zaal 1, een vernieuwde entree, een nieuwe museumwinkel, de schuttersgalerij werd mooi gerenoveerd en de wezenkastjes ondergingen een metamorfose en worden nu veel gebruikt. Museum Willet-Holthuysen en de tuin werden fraai gerenoveerd. Voorts werden er bijna 100 tijdelijke tentoonstellingen gerealiseerd, waaronder 34 grote.

Van 'Peter de Grote' tot 'Wereld binnen handbereik'; van 'Anne Frank' tot 'Amsterdam in het laatste oorlogsjaar'; van 'Breitner' tot de Tekeningtentoonstellingen en de jaarlijks gehouden 'Palet Willet'. Tentoonstellingen met onderwerpen als 'Dames achter de ramen', Mode, Bier, Suiker, Stadse Beesten, Spelletjes, Fietsen in Amsterdam en Beijing en Ik heb een Tante in Marokko, blijkt dat het museum er voor alle Amsterdammers is. De openingen van de tentoonstellingen, waarbij steeds weer andere groepen Amsterdammers werden uitgenodigd, waren heel bijzonder. Er kwamen prachtige catalogi tot stand en als je Gus heet, lees je iedere catalogus van kaft tot rug, met als speerpunt de bestandscatalogi, waarvan de laatste nu ook op internet beschikbaar is. En dan ook nog de educatieve programma's om stad en historie te leren kennen. De 3,8 miljoen bezoekers in 17 jaar maakte het Amsterdams Historisch Museum tot één van de 10 best bezochte musea in Nederland en er waren omgerekend 6 miljoen bezoekers die door de Schuttersgalerij liepen.

Bij dit alles is samenwerking essentieel, zoals met het Rijksmuseum, het Stadsarchief, de Nieuwe Kerk, met de deelnemers aan de MuseumNacht, met gemeentediensten, met buitenlandse musea zoals de Hermitage in Sint-Petersburg en de musea in Japan en Djakarta. Maar ook de internationale samenwerking met andere stadsmusea, zoals het Amsterdam symposium in 2005 bewees, of het project in Galle in Ceylon.

Het museum ging nooit dicht en Pauline was altijd bereikbaar, met Pauline! klonk het dan opgewekt. De samenwerking met de Stichting werd geïntensiveerd. Reeds in 1992 is het Genootschap opgericht met als deelnemers bedrijven die het museum steunen. Het bestuur was in de vergaderingen een klankbord voor de directeur en haar team en vormde een continuïteit, terwijl van de persoonlijke expertise van een ieder gebruik gemaakt kon worden. Dat werkte, want wij kenden de spelregels, de gemeenteraad en de wethouder cultuur waren het gezag. Pauline heeft terecht veel aandacht gegeven aan de Raad en de betrokken Wethouder. Als de taak was volbracht, dan vertrok hij/zij als ambassadeur van het museum.

In de laatste twee jaar zijn alle stukjes van de legkaart in elkaar gevallen: de verzelfstandiging van het museum, een nieuwe directeur, een Raad van Toezicht, de tentoonstelling Amsterdam & de Oranjes, geopend H.M. de Koningin, een laatste bestandscatalogus De Oude Meesters van de stad Amsterdam. Schilderijen tot 1800, een prachtig schilderij door Jacob van Ruisdael, en het Kinselmeer door Ger van Elk, het nieuwe depot en drie onderscheidingen aan Pauline toegekend.

Wij wensen de nieuwe directeur Paul Spies alle succes toe, de Raad van Toezicht veel wijsheid, evenals onze collega's van de Stichting. Voor alle medewerkers alle goeds en veel plezier in uw werk. En voor Pauline een gelukkige volgende levensfase.'

Zittend v.l.n.r.:
Ed.van Thijn, Rutger Schimmelpenninck,
Gus van der Feltz en Willem Stevens.
Staannd v.l.n.r.:
Godfried van der Lugt, Erik Gerritsen,
Pauline Kruseman, Floris van Hall en
Chris van Eeghen.

BESTUUR VAN DE STICHTING GENOOTSCHAP AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

De Stichting Genootschap Amsterdams Historisch Museum heeft ten doel de belangen van het Amsterdams Historisch Museum te bevorderen in de meest uitgebreide zin van het woord.

Mr. Rutger J. graaf Schimmelpenninck, voorzitter (vanaf 2006)
Mr. Chris P. van Eeghen, secretaris/penningmeester (vanaf 2006)
Drs. Erik J. Gerritsen (vanaf 2008)
Mr. Floris A.J. van Hall (vanaf 2008)

Mr. Willem F.C. Stevens (voorzitter 1992-2006/2008)
Godfried J.A. van der Lugt, (vicevoorzitter 1992-2008)
Mr. Gus W. baron van der Feltz (secretaris/penningmeester
1980-2006/2008)
Mr. Joost Ch.L. Kuiper (2003-2008)
Prof.dr. Piet de Rooij (2003-2008)
Drs. Ed van Thijn (1995-2008)

LEDEN VAN HET GENOOTSCHAP AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM IN 2008

Het museum beoogt met Het Genootschap het Amsterdamse bedrijfsleven te betrekken bij het vergroten van het maatschappelijk draagvlak van het museum en tevens extra inkomsten te verwerven teneinde de museale activiteiten van het museum uit te kunnen breiden.

ACAM Accountancy & Advies
AON Groep Nederland bv
Bank Insinger de Beaufort N.v.
Hotel NH Barbizon Palace
Bos Management
Breedveld en Schröder bv
Bouw- en Aanneming-mij.
Derksen & Singerling B.v.
Ernst & Young
Galjema B.v. Technisch Advies-
bureau
Sofitel The Grand Amsterdam
Heineken Nederland B.v.
Hillen & Roosen B.v.
Houthoff Buruma
IBS Vermogensbeheer B.v.
ING Bank
Ispa Plastics
Kas Bank
Koninklijke Fabrieken
Posthumus bv

Koninklijke Luchtvaart Maat-
schappij NV
Koopmans' Drukkerij bv
KPMG
Kroonenberg Groep
Van Lanschot Bankiers
Motivaction
Mulder Schilders bv
De Nederlandsche Bank N.v.
Oranje-Nassau Groep BV
PriceWaterhouseCoopers
Randstad Nederland bv
Reinders Schilderwerken bv
Rijnja Repro BV
Loodgieters -Installatiebedrijf
Sargentini b.v.
Spirit
bv VechtMetaal
Ymere

Diner in de Schuttersgalerij
t.g.v. het afscheid van de
aftredende bestuursleden
van het Genootschap met
de leden van de Raad van
Toezicht, directie, leden
van het Management Team,
Simon en Mary Levie,
Jo Polak, Norbert van
den Berg, Eric Fischer en
partners (afwezig Roel en
Corrie de Wit).

AFSCHEIDSGESCHENK

Glazen met gegraveerde versieringen van driemasters komen in de achttiende eeuw veelvuldig voor. Ook in de glasverzameling van het Amsterdams Historisch Museum zijn ze rijk vertegenwoordigd. De afgebeelde schepen zijn meestal volledig getuigd en met bollende zeilen en wapperende vlaggen en wimpels weergegeven. Zeldzamer zijn glazen met afbeeldingen van in aanbouw zijnde vaartuigen, waarvan het nu geschonken glas een voorbeeld toont. De driemaster is al wel te water gelaten, maar moet het nog zonder bovenste mastdelen en tuigage stellen, onderdelen die later bij de verdere afbouw zullen zijn aangebracht. Op de andere zijde van de kelk prijkt het gekroonde stadswapen van Amsterdam. Omdat op het glas geen inscripties zijn gegraveerd, blijft het gissen naar de gelegenheid waarvoor het is gebruikt. Waarschijnlijk zijn er heildronken mee uitgebracht op de behouden vaart van het nog niet afgebouwde schip, waarvan ons de naam helaas niet bekend is.

AANWINST/SCHENKING

Gegraveerd kelkglas, circa 1760

Graveur onbekend

Glas: Engeland of Nederlanden, radgraving: Noordelijke Nederlanden

Schenking mr. G.W. baron van der Feltz

ter gelegenheid van zijn afscheid als

bestuurslid van de Stichting Genootschap

Amsterdams Historisch Museum, 2008

Inv.nr. KA 22385

Zittend v.l.n.r.:

Alexander Ribbink, Sigrid Hemels,

Ben van der Veer en Ad Poppelaars.

Staan v.l.n.r.:

Milouska Meulens, Guido ter Kuile en

Nelleke Noordervliet.

(Henk Brouwer ontbreekt op de foto

wegens verblijf in het buitenland)

RAAD VAN TOEZICHT STICHTING AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

Benoemd door het College van B&W in mei 2008. Het College van B&W verzocht de Raad van Toezicht om vooruitlopend op de totstandkoming van de verzelfstandiging van het museum de selectie en benoeming van de nieuwe directeur ter hand te nemen. De Raad van Toezicht is vanaf 1 januari 2009 de toezichthouder van de Stichting AHM.

Drs. H.J. (Henk) Brouwer, voorzitter

Directielid De Nederlandsche Bank N.V. en o.a. bestuurslid Ver. Hendrick de Keyser, lid Raad van Toezicht Universiteit Leiden (tot juni 2008)

B. (Ben) van der Veer R.A., vice-voorzitter

Vml. Voorzitter Raad van Bestuur KPMG en o.a. lid Raad van Toezicht Unicef Nederland, lid Raad van Advies Stichting De Nieuwe Kerk

Dr. S.J.C. (Sigrid) Hemels

Universitair hoofddocent belastingrecht Universiteit Leiden/Senior professional support lawyer Allen & Overy LLP en o.a. bestuurslid Vereniging Kunst Cultuur Recht, lid begeleidingscommissie van het onderzoek 'Geven in Nederland' (VU)

Mr. G.H.A. (Guido) ter Kuile

Compagnon Foreman Capital en o.a. lid aankoopcommissie Titus Cirkel, Vereniging Rembrandt, lid Commissie Landgoederen, Federatie Particulier Grondbezit

M. (Milouska) Meulens

Journalist, presentator NOS Jeugdjournaal

Drs. P.M. (Nelleke) Noordervliet-Bol

Schrijver en o.a. voorzitter Stichting Winternachten (internationaal literair festival)

Drs. A.A.R.G. (Ad) Poppelaars

Directeur Chronisch Zieken en Gehandicapten Raad en o.a. lid Raad van Toezicht Stichting William Schrikkergroep, bestuurslid Stichting Zigeurnermuziek

Mr. G.A. (Alexander) Ribbink, MBA

Vml. COO Tom Tom NV en o.a. secretaris Turing Foundation, penningmeester Concertgebouwfonds

Annual Report Summary

This annual report is partly about the retirement of the director, Pauline Kruseman, on 31 December 2008. For 17 years she has run the museum with great enthusiasm, motivated the staff, and captured the interest of Amsterdam politicians and the city's business community. Almost immediately after she took office, the Genootschap Amsterdams Historisch Museum was founded. Many publications could be financed with the help of this association of companies and businesses, all located in Amsterdam. But Pauline Kruseman looked further afield than the boundaries of the city and of the Netherlands. Cosmopolitan that she is, Pauline supported the often successful activities of her staff in forming co-operative ventures on a European level and also, for example, in St. Petersburg and Japan, which have resulted (and will continue to do so) in exhibitions, catalogues and websites. She has also paid a great deal of attention to the education of school children, for whom she founded a special fund, and the naturalization of newcomers to the Netherlands. Early in 2009 building will begin on the crown on her museum work, the new museum depository. The building will be completely adapted to the collections of the Amsterdam Historical Museum and the Willet-Holthuysen Museum. The architect Wim Quist designed the red-brick building, a reference to the red-brick houses in old Amsterdam, and it will be located on the IJ in North Amsterdam. In Pauline's own words, it is 'the top of the bill' and 'more than worthy of the city's fantastic collection'.

A new era for the museum will therefore begin in 2009, that of Paul Spies, the new director. Moreover, the organization will then no longer be a municipal service; the museum will become independent. The city of Amsterdam will, however, remain the owner of the rich collection.

AMSTERDAM & THE HOUSE OF ORANGE

Amsterdam & the House of Orange was Pauline Kruseman's farewell exhibition. On 29 September 2008 Queen Beatrix officially opened the exhibition, which was dedicated to her in commemoration of her 70th birthday. The exhibition surveyed the centuries-old relationship between Amsterdam and the House of Orange. At the time of the Republic of the Seven United Provinces, which was unique in 17th and 18th century Europe, the princes of Orange were stadholders of the most powerful provinces of Holland and Zeeland, and Amsterdam was the most important city. The stadholders and the city were both influential players on the political stage, often with conflicting interests. This relationship changed after 1813 when the Oranges became kings. Amsterdam was then merely the capital city where the inauguration took place. In 1848 the House of Orange had to surrender power, as the Netherlands then became a constitutional monarchy. A good relationship between the once powerful players, however, remained important. Affection for the Oranges indeed could and still can be expressed unreservedly but revolutionary slogans sound the loudest here.

Portrait of Clement de Jonghe, 1651
Rembrandt Harmensz. van Rijn (1606-1669)
Copperplate, etched, 21 x 16.5 cm
Inv.nr. 19319
Acquired in 1993 with the support of the Vereniging Rembrandt

Clement de Jonghe (1624/25-1677) settled in Amsterdam around the middle of the 17th century. He was an art dealer and publisher of prints. Rembrandt was one of the artists whose prints he published. De Jonghe also owned a large number of etching plates by this master. The plate with the portrait of the art dealer is by Rembrandt himself and it was reworked a number of times by later owners. There are six known different prints or states. The museum has a first state of the print from the large collection of drawings and prints bequeathed to the city by Carel Joseph Fodor (1801-1860). The copperplate was one of the world-class works in the collection of 72 drawings and paintings that was lent to Japan for the exhibition *The Connoisseur's Eye: Master Drawings and Prints from the Amsterdam Historical Museum*. This exhibition was held from 11 October to 24 November 2008 in the Tokyo University Museum of Arts and from 29 November 2008 to 25 January 2009 in the Huis ten Bosch Museum near Nagasaki.

BIGGEST ACQUISITION: RUISDAEL'S VIEW OF AMSTERDAM

To commemorate the retirement of Pauline Kruseman, Dr. Simon Levie – former director of the museum and former managing director of the Rijksmuseum – took the initiative to acquire the fantastic painting *Gezicht op Amsterdam vanaf de Amsteldijk* (View of Amsterdam from the Amsteldijk) by Jacob van Ruisdael (1628/1629-1682), which had been offered for sale in 2006. This was a unique chance; the existence of this panoramic view of Amsterdam was well known but it had been in private collections for a long time. Now for the first time it was displayed for all to admire and was for sale. Partly due to the generous support of the City of Amsterdam, the Vereniging Rembrandt, the Jaffé-Pierson Stichting, the Mondriaan Stichting, the VSB Fonds, the SNS Reaal Fonds, the Genootschap Amsterdams Historisch Museum, the K.F. Hein Fonds and a few individuals, it has actually been possible to purchase this special painting. On 17 November 2008 the painting was presented to burgomaster Job Cohen, as representative of the city of Amsterdam, in the showpiece gallery (room 11) of the museum, where the painting will stay.

ANNIVERSARY LOAN FROM THE ROYAL ANTIQUARIAN SOCIETY

In 2008 the Koninklijk Oudheidkundig Genootschap (Royal Antiquarian Society) celebrated its founding 150 years ago. During the official celebrations of the anniversary on 20 September this year, the members presented the society with an exceptional gift: an 18th-century engraved wine glass made for Abraham ter Borg jr, officer of the Company of Civic Guards of district 28 in Amsterdam. This exceptional anniversary gift had, of course, to be given a special place. The director and staff of the Amsterdam Historical Museum were pleasantly surprised to receive the anniversary glass on loan.

Museumdraaiorgel 'het Snotneusje'.

‘Dag lieve Pauline’

Verslag van de festiviteiten rond het afscheid van Pauline Kruseman door Teio Meedendorp

Het officiële afscheid van Pauline Kruseman als directeur van het Amsterdams Historisch Museum vond plaats op vrijdag 12 december. Twee geschenken ter herinnering aan haar directoraat werden iets eerder gepresenteerd, op 17 november. In het weekend van 13 en 14 december stond het museum geheel in het teken van haar afscheid: in de pronkzaal werden gasten persoonlijk door haar begroet, het orgel Het Snotneusje was - als laatste behoudstaak van de directeur - speelklaar gemaakt en draaide liederen in de Schuttersgalerij, en door de vaste opstelling kon een tour worden gevolgd langs een aantal van Paulines favoriete museumobjecten. Ook werd de film ‘La grande finale’, die Leonard Ornstein naar aanleiding van haar vertrek samenstelde, doorlopend getoond. Via de website van het ahm kon men haar door middel van een e-card een persoonlijke felicitatie sturen, die naderhand gebundeld zullen worden. Wie haar met een geschenk wilde bedenken, kon in plaats daarvan ook een bedrag overmaken voor het Afscheidscadeau Educatie Fonds. Op zaterdag 13 december was er 's avonds in de Zuiderkerk een bruisend personeelsfeest. Maandag ging Pauline weer gewoon aan het werk, om in de week na het feest nog vele ‘puntjes’ op de ‘i’ van haar 17-jarig directeurschap te zetten, zoals de definitieve handtekeningen voor de verzelfstandiging van het ahm en voor de realisatie van het zo vurig gewenste nieuwe depot.

‘Parel aan de culturele keizerskroon der stad’

Vrijdag 12 december om 17.00 uur volgde het officiële afscheid in aanwezigheid van een groot aantal gasten met toespraken van Carolien Gehrels, Henk Brouwer, Ernst Veen, Lucie Snoeker, Job Cohen en tot slot Pauline Kruseman zelf. Voorafgaand aan de speeches werd de film ‘La grande finale’ vertoond, een hartverwarmend portret van Pauline gemaakt door Leonard Ornstein. Wanneer zij voor Ed van Thijn - de eerste van drie burgemeesters met wie zij te maken kreeg, en degene die haar aanstelde - een kopje thee inschenkt in de ambtswoning van de burgervader, gaat er een golf van herkenning door de zaal. Zo ook wanneer zij vanaf een bootje op de Amstel Ernst Veen op de kade ontwaart en er een luide ‘Há, die Ernst’ over het water schalt.

Na de film sprak wethouder cultuur Carolien Gehrels als eerste en om haar gehoor niet te vermoeien met de lange lijst verdiensten van de toesprokene uit de afgelopen 17 jaar, beperkte zij zich tot die van de laatste 17 dagen (‘bij wijze van spreken’): de verzelfstandiging van het museum (‘een van de beste verzelfstandigingen’), de oprichting van de Stichting AHM, dat het AHM in het Kunstenplan van de stad Amsterdam is opgenomen, dat het depot er gaat komen, het binnenhalen van de Ruisdael, en dat ze als enige Amsterdamse ambtsdienaar in de top 200 van *de Volkskrant* staat. Daarna schetste de wethouder een beeld van hoe het ‘Pauline Krusemannen’, of: ‘hoe je je doelstelling bereikt in de Amsterdamse hedendaagse bureaucratie’ in zijn werk gaat.

Gehrels: ‘De combinatie van je creativiteit, enthousiasme, loyaliteit, doelgerichtheid, hoffelijkheid, onbaatzuchtigheid en wijsheid maken je voor mij zo bijzonder. Dat zijn zeven eigenschappen, ieder een eigen portret waard.’

Wethouder Carolien Gehrels.

Henk Brouwer overhandigt het afscheidscadeau.

Ernst Veen.

Burgemeester Job Cohen met Guusje ter Horst en Wim Kok.

Voormalige wethouders cultuur van Amsterdam v.l.n.r. Saskia Bruines, Ernst Bakker en Marja Baak.

Henk Brouwer, voorzitter van de Raad van Toezicht van het Amsterdams Historisch Museum, nam vervolgens plaats achter de microfoon en preees in navolging van Gehrels de wijze waarop Pauline leiding gaf aan het AHM: ‘behendig en bestendig, zou ik willen zeggen. Je hebt consequent en consciëntieus gewerkt aan een ijzersterke reputatie van het museum, niet alleen in Amsterdam, maar ook nationaal en internationaal.’ Zij wist dit aldus Brouwer ‘allemaal te realiseren binnen de randvoorwaarden van degelijk begroten en een gezonde exploitatie.’ Aan het eind van zijn speech overhandigde hij Pauline de cheque met het geld dat was binnengekomen voor het afscheidscadeau ‘Educatie Fonds’, in totaal 12.500 euro. Het Educatie Fonds werd in 2007 door Pauline opgericht met het geldbedrag behorende bij de IJ-prijs die zij dat jaar in ontvangst mocht nemen.

In 1996 trokken De Nieuwe Kerk en het AHM bij elkaar 500.000 bezoekers met hun dubbeltentoonstelling over Catharina de Grote en Peter de Grote. Ernst Veen, directeur De Nieuwe Kerk en Hermitage Amsterdam, vertelde als derde spreker in een fraai geconstrueerd verhaal hoe Pauline en hij dat jaar als ‘het echtpaar De Grote’ bij Amsterdamse en Sint-Petersburgse collega’s door het leven gingen. Veen heeft genoten van de jarenlange samenwerking tussen hen beiden: ‘De samenwerking met Pauline houdt bepaald niet in dat zij de lakens uitdeelt. Het is echt samen... werken en dat kent bovendien vele aangename bijverschijnselen.’ Hij roemde haar hartelijkheid, warme uitstraling en opgewektheid: ‘Bij haar smaakt elk probleem naar de vreugde van de oplossing. Bij Pauline langskomen als collega of als vriend, het is altijd plezierig toeven.’ Veen verder: ‘De prachtige collectie van het Amsterdams Historisch is aan Pauline zeker goed besteed, maar daar is het haar niet om te doen. Haar échte bezieling is die collectie uit te dragen aan iedereen. Aan Amsterdammers van diverse pluimage: de authentieke en de nieuwe. Aan niet-Amsterdammers, de buitenlui, toeristen, jong en oud.’ Haar afscheid vervulde Ernst Veen met een groot gevoel van dankbaarheid. Aan het eind stelde hij voor om Vondels wat toberige tekst op de gevelsteen van het Burgerweeshuis van een meer opgewekte, bij Pauline passende variant te voorzien:

Vondel

*Wij groeien vast in tal en last
Ons tweede vaders klagen
Ach, ga niet voort door deze poort
of helpt een luttel dragen.*

Veen

*Wij groeien voort in tal en last
toch hoort u mij niet klagen
en kom vooral door deze poort
juist dat zal mij behagen.*

Goede museumvrienden Anneke en Hans Dijkstal.

Pauline met haar twee grote ‘voorbeelden’, Ted Musaph en Til Gardeniers.

De wand met alle affiches en boekomslagen van de afgelopen 17 jaar.

Lucie Snoeker.

De burgemeester overhandigt de Gouden Museumpenning van de Stad Amsterdam.

Goede museumvrienden Harts en Kitty Nijstad.

Vervolgens nam Lucie Snoeker het woord, lid van het managementteam. Zij herinnerde aan hun eerste ontmoeting in 1991, toen zij zelf juist tot hoofd algemene zaken was benoemd. Het AHM had een roerige tijd achter de rug, totdat een gesprek wachtte met de beoogde nieuwe directeur: 'Pauline stond voor het raam met haar rug naar de deur toe. Ik zag haar in een flits. Zo'n beeld blijft onbewust hangen. En pas later kun je verwoorden wat je zag en ervoer. Het was een prettige en ontspannen aanblik.' De intensieve samenwerking die volgde mondde ook uit in een persoonlijke vriendschap. Snoeker: 'Ik heb collega's gevraagd naar hun ervaringen met Pauline. Omschrijvingen als belangstelling voor het persoonlijke wel en wee, gemeend attent, altijd gewoon gebleven zullen velen onder u ook herkennen. Persoonlijk vind ik het prettig om iemand in mijn omgeving te hebben die altijd opgewekt, optimistisch, goed gehumeurd is en geen sterallures heeft. Bovendien staat ze voor haar zaak, je kunt op haar bouwen, ze geeft vertrouwen en heeft vertrouwen in anderen. Je vindt niet snel een baas als Pauline.' Snoeker signaleerde tevens dat met haar ook een grote sponsor- en fondsenwerver verdwijnt, die ervoor zorgde dat er jaarlijks gemiddeld een bedrag van € 800.000 opgehaald kon worden. Toch verliest het museum haar niet helemaal, zij zal verbonden blijven aan het Educatie Fonds en de toekomstige Vriendenvereniging. Verder zal ze meer tijd hebben voor al haar andere bestuursfuncties: 'Het is niets voor Pauline om achter de geraniums te gaan zitten. Dat deed ze hier overigens al jaren, zoals u op de uitnodigingskaart hebt kunnen zien. Op de vensterbanken in haar kamer hebben bijna 18 jaar de amaryllis en de geranium elkaar afgewisseld.' Namens alle museummedewerkers dankte Lucie Snoeker haar 'voor alles wat je voor ons in die afgelopen bijna 18 jaar hebt gedaan. We zijn er trots op dat jij al die jaren onze directeur was. Je hebt het meer dan voortreffelijk gedaan.'

Burgemeester Job Cohen bekende in zijn toespraak weinig woorden meer te kunnen toevoegen aan al het fraais wat reeds gezegd was. Hij wees op het feit dat Pauline altijd benadrukt dat het succes van het museum te danken is aan teamwerk. 'Maar alles goed en wel', aldus Cohen, 'zonder jou zouden die teams er niet in die vorm zijn geweest en zouden die niet zulke prachtige resultaten hebben geboekt. Beide musea [AHM en Willet-Holthuysen, TM] floreren en kennen een enorme groei in aantal en verscheidenheid van het soort bezoekers; de collectie is aanzienlijk uitgebreid, er komt een depot, en daar was het je allemaal om te doen. Soms in opdracht en soms uit eigen initiatief, en van al die taken heb jij je op bijzonder succesvolle wijze gekweten. De stad is je voor het verrichten van die - "normale" - werkzaamheden zeer erkentelijk.' Verder dankte hij haar voor haar werk in diverse nevenfuncties, zoals het voorzitterschap van het Nationale Comité 4 en 5 mei en van het directieoverleg Amsterdamse Culturele Instellingen, en bestuursfuncties bij het 25-jarig ambtsjubileum van de Koningin, Amsterdam Promotions en het Overleg Amsterdamse Musea. Cohen: 'Ik ben ervan overtuigd dat jij je niet geringe bestuurlijke gaven en je kennis van Amsterdam en van de Amsterdammers zult blijven aanwenden voor de stad en ik hoop dat wij nog in lengte van jaren daarvan de vruchten mogen plukken.' Aan het eind van zijn rede richtte Cohen zich met een bijzondere mededeling tot 'Mevrouw Kruseman': 'Het is mij een eer en een genoegen, namens het gemeentebestuur, uit grote erkentelijkheid voor uw bijdrage aan de culturele rijkdom van de stad en voor uw nimmer aflatende inzet in de afgelopen 17,5 jaar als directeur van het Amsterdams Historisch Museum, aan u, Pauline Kruseman - parel aan de culturele keizerskroon der stad -, uit te reiken de gouden museummedaille van Amsterdam.'

Met een vergrootglas de kunst nader beschouwd.

Paul Spies ontvangt het museumstokje.

Het zal niemand hebben verbaasd dat Pauline in haar dankwoord daarna opmerkte dat deze 'museumpenning zeker ook voor alle AHM-ers is, want museumwerk is bij uitstek *teamwerk*'. Zij plaatste er overigens direct ook een kanttekening bij: 'Al die lof is natuurlijk prachtig, maar burgemeester, ik moet eerst iets doen wat ik acht jaar geleden heb beloofd te zullen doen.' Destijds was de ambtswoning gerenoveerd en nieuw ingericht met historische stukken, waarvoor het volgens de burgemeester wel handig zou zijn een soort van uitleg te hebben, zodat geïnteresseerde gasten van de juiste repliek konden worden gediend. "Natuurlijk, dat regelen we", had Pauline gezegd. Nu, na acht jaar was het dan eindelijk geregeld en kon zij Cohen een boekwerk omtrent de ambtswoning overhandigen. Pauline: 'En zo brengen we alles weer een beetje in proportie'. Zij omschreef zichzelf daarop als een generalist: 'Het leuke daarvan is dat je overal bij betrokken bent en ondertussen ontzettend veel leert van je collega's.' Wat maakte het museumwerk zo aantrekkelijk? Pauline: 'Een museum is geen debatcentrum, geen actualiteitenrubriek, een museum heeft een collectie. Met authentieke stukken waarmee je een verhaal kunt vertellen. Het aardige van ons museum is dat wij de eeuwenoude collectie die we hier in beheer hebben, in de context van de Amsterdamse geschiedenis kunnen plaatsen met ondersteuning van allerlei moderne middelen, maar het is het voorwerp, bijvoorbeeld de Ruisdael, die de emotie creëert, en dat maakt het zo aantrekkelijk om in een museum te mogen werken.' Voorts dankte zij alle sprekers, de wethouders met wie ze te maken heeft gehad, alle externe relaties van het museum, familie en vrienden, en echtgenoot Jan Maarten Boll. 'Ik heb van Jan Maarten leren kijken en dat heeft mij geholpen om met de collectie van het AHM te kunnen werken. Overigens, er wordt zo vaak gewezen op mijn tomeloze energie, Jan Maarten zei altijd: "zo heerlijk dat je die grotendeels in het museum uitleeft." Zij was bijzonder blij dat het fiat voor de bouw van het nieuwe depot nog binnen haar directoraat gegeven zal worden, hoewel op moment van spreken de definitieve beslissing nog moest volgen, dus ze hield een kleine slag om de arm: 'Ik blijf tot het laatste einde een oplettende ambtenaar.' Voorts dankte Pauline alle museummedewerkers voor het altijd weer zoeken en vinden van de juiste balans tussen de continuïteten en de vele projecten om in beide situaties het beste resultaat te behalen: 'We hebben hele mooie dingen samen gedaan. Heel veel dank, de gouden museumpenning is voor ons allemaal!' Tot slot droeg ze letterlijk het museumstokje over aan de komende directeur Paul Spies. Dit stokje heeft 18 jaar lang op haar kamer gelegen en is afkomstig uit haar geboortestad New York. Pauline: 'Het geeft weer de veelzijdigheid van alle mensen die hier werken, en de veelkleurigheid van onze collectie. Paul, ik heb er vertrouwen in dat je het goed gaat doen en hoop dat je daarbij net zoveel zal genieten als ik gedaan heb. Hier is het museumstokje.'

Eén van Paulines steunpilaren: de familie.

Gerard Relyveld en Gigi Tarhouni.

De 'act' van het secretariaat, v.l.n.r. Joke Berkeij, Vanessa Vroon, Anneke Selsig en Yvonne Holdorp.

Het AHM-koor zette vervolgens op de wijs van 'Oh Waterlooplein' 'Dag lieve Pauline' in, waarna de gasten het museum binnen werden genood om de Ruisdael en Van Elk, de ontwerptekeningen van Wim Quist voor het nieuwe depot en een hele lange wand met alle affiches en boekomslagen van de afgelopen 18 jaar te bekijken. Afsluitend volgde een receptie waar kennis kon worden gemaakt met de nieuwe directeur Paul Spies.

'Carissima Paulina'

De zes coupletten van het lied 'Dag lieve Pauline' vormden - opgeknipt in sessies van twee - ook de achtergrond van het hartverwarmende programma dat medewerkers van het AHM onder leiding van Pieter van Empelen (Don Quishocking) hadden ingestudeerd en op zaterdag 13 december 's avonds ten beste gaven tijdens het personeelsfeest in de Zuiderkerk. De gasten werden eerst uitgenodigd voor een heerlijke maaltijd verzorgd door Juliette's Home Catering, waarna het programma losbarstte. Voor ceremoniemeester Gigi Tarhouni (coördinator beveiliging) was 'mevrouw Kruseman' deze avond 'Carissima Paulina', hetgeen, gaf hij toe, wel even wennen was. Zelf geschreven teksten op bestaande melodieën van enkele van de beste Nederlandse liederen ('Mijnheer de president', 'Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder') en niet te vergeten Lucie Snoekers mooie solo op de klanken van Wim Sonnevelds 'Het Dorp' werden afgewisseld met sketches en voordrachten. Daarbij gaf Edo Mulder (grafische vormgeving) een imitatie van Pauline ten beste die menigeen nog lang zal heugen. Gezeten aan een tafel van het museumrestaurant, een kleine tien jaar na haar afscheid, samen met enkele andere 'gepensioneerden' om eens gezellig bij te kletsen. Op het tafeltje stond tevens de eeuwige amaryllis, die later nog terug kwam in de klinkende tegelspreuk: 'Waar een wil is, is een amaryllis.'

Het voert te ver om elke act uit te lichten, maar conservator Norbert Middelkoop gaf een hilarische cursus 'Iconografie', een hoogst gevatte lezing waarin hij onder andere aan de hand van foto's van Pauline en diverse schilderijen duidelijk maakte hoezeer zij met haar eigen beeldvorming 'bewust terloops' schatplichtig was aan beroemde kunstwerken. Duchamps meesterwerk *Naakt, de trap afdalend* vond bijvoorbeeld een krachtige tegenhanger in een lange sluitertijdopname van (een geklede) Pauline die uit de foto dreigde te stappen, een toonbeeld van haar toelozende energie. Maar ook andere zaken konden uit plaatjes van haar worden afgeleid. De twee foto's die de uitnodiging sierden - Pauline achter haar bureau in 1991 en 2008 - maakten bijvoorbeeld duidelijk 'dat het AHM zuinig op zijn meubilair is', aldus Middelkoop.

Met Jeanette Kruseman en Emile Kruseman.

Gusta Reichwein en Bert Vreeken overhandigen het mooie Delfts 'bonte' bord.

Het museumkoor onder de treurende Burgerwezen.

Bij de 'lintjesregen' op 25 april 2008 werd Pauline Kruseman benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

v.l.n.r.: Yvonne Holdorp, burgemeester Job Cohen, Pauline Kruseman, Jan Maarten Boll, Lucie Snoeker, Björn Stenvers en Nine Nooter.

Foto Jan Faessen

Na een sketch van het duo Bont en Blauw werd Pauline het personeelsgeschenk aangeboden door conservator Bert Vreeken. Geen Delfts blauw, maar een Delfts bont bordje met een voorstelling van een ruiter te paard, daterend uit het midden van de 18de eeuw. Vreeken, bij navraag: 'Volgens de antiquair is het een voorstelling van Willem III te paard, maar daar valt waarschijnlijk wel wat op af te dingen. Het is een eigenzinnig ding, geen braaf bordje, vooral de beschrijving is heel mooi en losjes gedaan, onder andere met een sponsje; het doet zelfs een beetje denken aan Picasso.' Het zal een ereplaatsje krijgen in Paulines verzameling van polychroom Delfts aardewerk.

Swingende muziek van Aukelien van Hoytema, Sophie van Hoytema en Nonne van Hoytema luidde de avond uit, waarbij opviel dat zowel Pauline als Jan Maarten onvermoeibare dansers zijn. Tegen het einde vormde iedereen onder het gezamenlijk zingen van Carole Kings 'You've got a friend' een grote kring rond Pauline.

Open Huis weekend

Haar door iedereen geprezen onvermoeibaarheid bleek eens te meer op 13 en 14 december toen Pauline in de pronkzaal van het museum gasten ontving die haar de hand kwamen drukken. Velen hadden aan de uitnodiging om tijdens het 'Open Huis weekend' met (klein)kinderen, vrienden en burens langs te komen, gevolg gegeven.

De jongste museumgeneratie: Milou, Vera en Lynn.

Aan het einde van een heel mooi afscheid met museumcollega's die veel bijdroegen aan de feestvreugde.

Bijlagen

BEZOEKERSAANTALLEN

- ¹ Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstelling *Breitners Amsterdam*.
- ² Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstelling *Anne Frank, haar leven in brieven en Geef mij maar Amsterdam*.
- ³ Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstellingen *Geef mij maar Amsterdam* en *Modepaleizen*.
- ⁴ De telling van de Schuttersgalerij heeft in 2004 soms gehaperd.

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

	2004	2005	2006	2007	2008
Betalend	59.692	69.124	86.386	81.020	71.990
mjk	53.090	34.103	38.617	44.163	34.137
Korting	70.150	53.978	54.854	58.959	45.473
School	17.132	20.768	22.505	18.644	21.019
Totaal	200.064 ¹	177.973	202.362 ²	202.786 ³	172.619

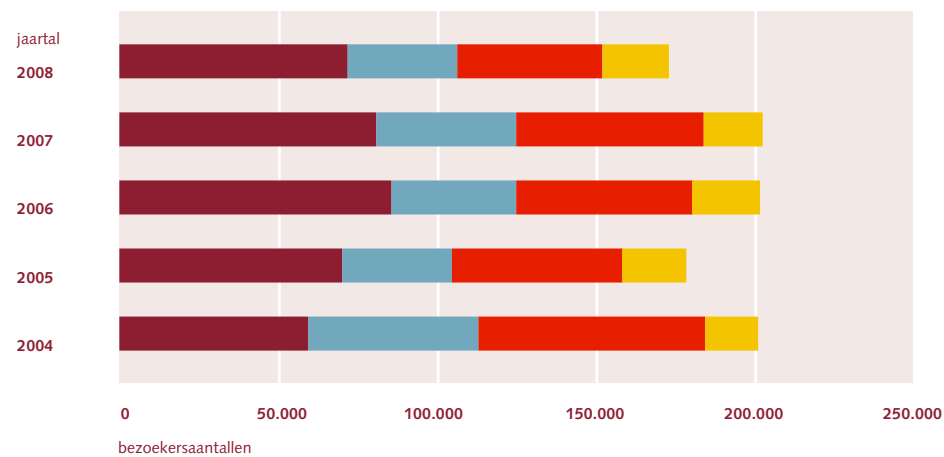
MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2004	2005	2006	2007	2008
Betalend	19.994	23.013	24.397	21.417	19.213
mjk	9.226	11.554	8.196	8.312	8.299
Korting	18.944	17.534	16.070	15.087	15.336
School	2.069	1.301	2.099	2.004	1.791
Totaal	50.233	53.402	50.762	46.820	44.639

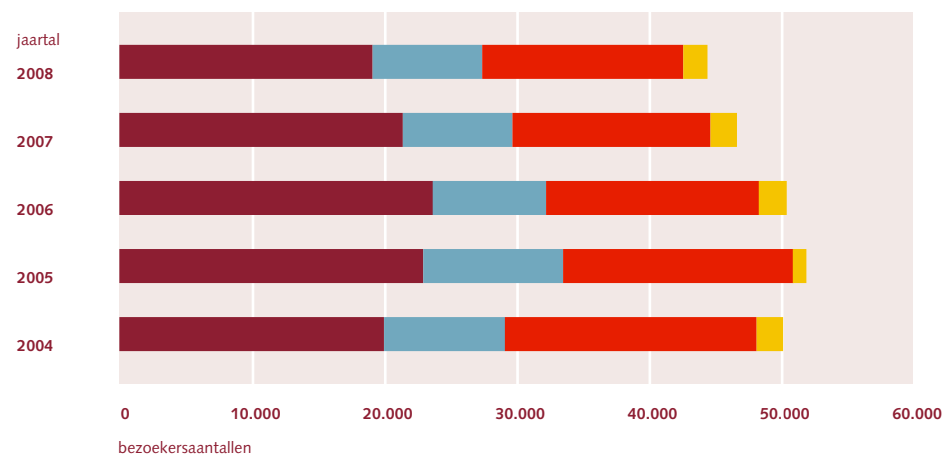
SCHUTTERS GALERIJ

	2004	2005	2006	2007	2008
Totaal	219.934 ⁴	304.773	370.337	405.488	468.220

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

GROEPSGEGEVENS

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM EN MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Basis-/Speciaal onderwijs	100	184	475	723	653	560	572
Voortgezet onderwijs	250	290	355	307	413	324	312
MBO	11	20	14	40	16	19	18
HBO/Universiteit	66	64	77	104	157	89	95
Onderwijs voor volwassenen	46	53	77	77	157	161	57
Diversen	467	487	535	492	369	240	339
Totaal	940	1.098	1.533	1.743	1.765	1.393	1.393
Groepen o.l.v. een museumdocent	456	606	635	1.059	1.146	1.026	1.170

GROEPSBEZOEK

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2007	2008	2007	2008
Basis-/Speciaal onderwijs	517	522	43	50
Voortgezet onderwijs	303	287	21	25
MBO	18	16	1	2
HBO/Universiteit	86	86	3	9
Onderwijs voor volwassenen	152	57	9	
Diversen	201	299	39	40
Totaal aantal educatieve groepen	1.277	1.267	116	126

COLOFON

uitgave Amsterdams Historisch Museum 2009
samenstelling en redactie Hinke Wiggers en Pauline Kruseman
bijdragen Annemarie den Dekker, Joyce Edwards, Astrid Fiddelaers,
Jerzy Gawronski, Elvire Jansen, Renée Kistemaker, Nel Klaversma,
Sonja Kooi, Teio Meedendorp, Norbert Middelkoop, Frans Oehlen,
Gusta Reichwein, Lucie Snoeker, Bert Vreeken, Lodewijk Wagenaar en
Annemarie de Wildt
grafische vormgeving Ellen van Diek, www.neondesign.nl
foto's Monique Vermeulen © Amsterdams Historisch Museum.
Tevens fotografeerden in opdracht van het museum:
René Gerritsen, Richard Lotte, Mirande Phernambucq en Henk Rougoor
vertaling *annual report summary* Jean Vaughan, Amsterdam
druk en lithografie Koopmans' drukkerij bv, Hoorn
papier Dit jaarverslag is gedrukt op tom&otto silk, chloorarm papier

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

bezoekadressen Kalverstraat 92, Nieuwezijds Voorburgwal 357,
Sint-Luciënsteeg 27
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag
11.00-17.00 uur (1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 1, 2, 4, 5, 9, 14, 16, 24, 25, halte Spui
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.nl
internet www.ahm.nl

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

bezoekadres Herengracht 605
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag
11.00-17.00 uur (1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 4, 9, 14, halte Rembrandtplein, metrohalte
Waterlooplein
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.nl
internet www.willetholthuysen.nl

Ymere

Ymere is een samenwerkingspartner van het museum.

